

Sisekaitseakadeemia

Piirivalvekolledž

Merle Tomson

VÄÄRTEOASJADE MENETLUS LÄÄNE
PIIRIVALVEPIIRKONNAS

Lõputöö

Juhendaja:

Imbi Kivi

Tallinn 2008

ANNOTATSIOON

Sisekaitseakadeemia

Kolledž Piirivalvekolledž	Kuu ja aasta Mai 2008
Töö pealkiri VÄÄRTEOASJADE MENETLUS LÄÄNE PIIRIVALVEPIIRKONNAS	
Töö autor: Merle Tomson	alkiri:
Lõputöö	
Käesolev lõputöö on koostatud Sisekaitseakadeemia Piirivalvekolledži õpperühma BK050 üliõpilase Merle Tomsoni poolt teemal „Väärteoasjade menetlus Lääne Piirivalvepiirkonnas”. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles. Töö on kirjutatud 44 lehel ning sisaldab 9 joonist. Töö koostamisel on kasutatud kokku 21 allikat, mille hulka kuulub 3 kirjandusallikat, 15 õigusakti ja 3 Riigikohtu lahendit. Töö märksõnadeks on väärteomenetlus, piirivalve kohtuvälise menetlejana, menetluspädevus ja kohtuvälise menetleja lahendid. Töö koostamisel on kasutatud Lääne Piirivalvepiirkonnas aastatel 2002-2007 läbi viidud väärteomenetluse statistilisi andmeid. Töö uurimisobjektiks on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteonormid, väärteomenetluse liikide kohaldamine ja kohtuvälise menetleja lahendid. Töö ülesandeks on uurida, milliseid väärteonorme on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud aastatel 2002-2007, milliseid menetlusliike on kasutatud ning millised on kohtuvälise menetleja lahendid. Töös analüüsitakse kohtuvälise menetleja ametnike lahendid rahatrahvidena võrdluses seaduseandja poolt sätestatud karistuse määradega. Töö tulemusena on jõutud seisukohale, et Lääne Piirivalvepiirkonnas on kõige enam menetletud Riigipiiri seaduses sätestatud väärteonorme. Enimlevinumaks menetlusliigiks on üldmenetlus. Analüüsidest kohtuvälise menetleja lahendeid rahatrahvi otsustena, selgub, et levinum menetluse liik on kiirmenetlus. Hinnates kohtuvälise menetleja lahendeid seaduseandja poolt sätestatud karistuste määradega, jõutakse järeldusele, et määratud rahatrahvid ehk karistused menetlusalusele isikule on liiga leebed. Antud teemal ei ole varem Lääne Piirivalvepiirkonnas uurimusi läbi viidud. Töö tulemusi saab käsitleda tagasisidena kohtuvälise menetleja ametnikele ning uurimuse tulemusel leitud probleemide lahendamiseks tehakse ettepanek täiendkoolituse läbiviimiseks.	
Võtmesõnad : väärteomenetlus, piirivalve menetluspädevus	
Keywords : Misdemeanour procedures, border guard proceedings	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja:	alkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
JOONISTE LOETELU	4
LÜHENDITE SELGITUS	5
SISSEJUHATUS	6
1. VÄÄRTEOMENETLUS	8
1.1 Väärteo mõiste ja allikad	8
1.2 Menetluse subjektid	9
1.3 Menetluse alustamine.....	10
1.4 Hoiatamismenetlus.....	11
1.5 Kiirmenetlus.....	13
1.6 Üldmenetlus	14
1.7 Menetluse lõpetamine. Aegumine	15
1.8 Piirivalve kohtuvälise menetlejana	16
2. VÄÄRTEOMENETLUS LÄÄNE PIIRIVALVEPIIRKONNAS.....	20
2.1 Väärteoasjad aastatel 2002-2007	21
2.2 Kohtuvälise menetleja lahendid hoiatamismenetluses	23
2.3 Kohtuvälise menetleja lahendid kiirmenetluses	24
2.4 Kohtuvälise menetleja lahendid üldmenetluses	26
3. TULEMUSED JA JÄRELDUSED	28
KOKKUVÕTE	36
VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE	37
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	38
LISAD.....	39

JOONISTE LOETELU

1. Joonis 1. Väärteoasjade arv aastatel 2002-2007.	21
2. Joonis 2. Lahendid hoiatamismenetluses aastatel 2002 – 2007.	23
3. Joonis 3. Lahendid kiirmenetluses aastatel 2002-2007.	25
4. Joonis 4. Lahendid üldmenetluses aastatel 2002-2007.	27
5. Joonis 5. Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteonormid.	28
6. Joonis 6. Kohaldatud menetlusliigid aastatel 2002-2007.	29
7. Joonis 7. Kohtuvälise menetleja lahendid RiPS § 17 ¹ .	30
8. Joonis 8. Kohtuvälise menetleja lahendid RiPS 17 ² .	31
9. Joonis 9. Lahendid VMS § 16-6.	32

LÜHENDITE SELGITUS

AS -	Alkoholiseadus
AutoVS –	Autoveoseadus
ELKS -	Euroopa Liidu kodaniku seadus
KarS -	Karistusseadustik
KPS -	Kalapüügiseadus
KrMS -	Kriminaalmenetluse seadustik
MSOS -	Meresõiduohutuse seadus
MVS-	Majandusvööndi seadus
RiPS -	Riigipiiri seadus
TurS -	Turismiseadus
VMS -	Välismaalaste seadus
VTMS -	Väärteomenetluse seadustik
ÜhisTS -	Ühistranspordiseadus

SISSEJUHATUS

Eesti Piirivalve, kui riikliku relvastatud organisatsiooni, põhiülesanded on seotud peamiselt tegevusega, mis on suunatud riigipiiri valvamisele ja kaitsmisele maismaal, merel ja piiriveekogudel. Põhiülesannete hulka kuulub muuhulgas ka kehtestatud piirirežiimi tagamine, piirikontrolli teostamine ja välismaalaste Eestis viibimise seaduslikkuse kontrollimine jt. Rikkumiste avastamisel on piirivalvel kohustus korraldada oma pädevuse piires menetlust kuri- ja väärteoasjades.

Väärteomenetluses on seaduseandja andnud piirivalve menetluspädevusse mitmeid väärteonorme, mille rikkumise avastamise korral tuleb läbi viia väärteomenetlust ja rikkuja isiku suhtes teha otsus. Otsuse tegemine põhineb reeglina rikkumise iseloomu ja rikkuja isiku süü hindamise koosmõjul. Hindajaks on siiski piirivalveametnik ainuisikuliselt, kellele laieneb õigus organisatsiooni esindajana otsust vastu võtta.

Piirivalveameti organisatsiooni struktuuriüksusena on Lääne Piirivalvepiirkond oma regioonis Piirivalveameti esindaja ja täidab temale pandud ülesandeid, kohustusi ja õigusi. Piirivalveametile antud kohustus viia läbi oma pädevuse piires väärteomenetlust laieneb ka Lääne Piirivalvepiirkonnale. Väärteomenetlust on Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud alates 2002.aastast, mis on piisav ajavahemik, et teha teatud üldistusi ja hinnata väljakujunenud olukorda.

Käesoleva lõputöö teema valiku põhjuseks on asjaolu, et piirivalves ei ole väärteomenetluse teemal varasemalt uurimusi läbi viidud, samuti on lõputöö autor väärteomenetlusega tööülesannete täitmisega otseselt seotud. Antud töö on käsitletav ülevaateuurimusena, mille eesmärgiks on kirjeldada Lääne Piirivalvepiirkonnas aastatel 2002-2007 läbi viidud väärteomenetlust, leida vastused küsimustele, milliseid väärteonorme on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud, millised on kohaldatud menetlusliigid ja kohtuvälise menetleja lahendid, samuti hinnatakse rahatrahvide vastavust seaduseandja poolt määratletud karistuse määradele.

Andmekogumismeetodiks on töös valimid Lääne Piirivalvepiirkonna väärteoregistri andmetest, mis iseloomustavad arvuliselt väärteo norme, menetlusliike ja kohaldatud

kohtuvälise menetleja lahendeid. Saadud tulemusi analüüsitakse kõigepealt valimi liigi siseselt ning seejärel võrreldakse teiste valimi liikide tulemustega. Töö käigu ja saadud tulemuste paremaks kajastamiseks on kasutatud kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimust kõrvuti, kus Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud väärteomenetluse sisu kajastamiseks kasutatakse arvutustehnikat nii reaalarvudes kui ka protsentuaalselt.

Töö koostamisel on oluliste allikatena kasutatud Eesti karistusseadust, väärteomenetlus- ja kriminaalmenetlusseadust. Lisaks on töösse sisse toodud karistusseaduse eriosana eriseadused, kus on käsitletud piirivalve menetluspädevuses olevaid väärteonorme. Statistiliste andmete allikaks on Lääne Piirivalvepiirkonnas sisse viidud väärteoregister.

Töö tulemusena leitakse vastused küsimusele, milliseid väärteonorme on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud, millised on kohaldatud menetlusliigid ja kohtuvälise menetleja lahendid ning kui kaalukad on kohtuvälise menetleja ametnike lahendid rahatrahvidena võrdluses seaduseandja poolt sätestatud karistuse määradega.

Töö tulemusi on võimalik kasutada eelkõige tagasisidena Lääne Piirivalvepiirkonna kohtuvälise menetleja ametnikele, kus ta oleks käsitletav tagasivaatena viimasele viiele aastale. Samuti on töö tulemuste põhjal võimalik autoril omal teha järeldusi Lääne Piirivalvepiirkonnas välja kujunenud väärteomenetluse praktikast üldiselt ning kitsaskohtadele rohkem tähelepanu ja rõhku koolituste käigus pöörata.

Lõputöö on jaotatud kolmeks peatükiks, millest esimeses antakse ülevaade väärteomenetluse alustest, tema seosest karistus- ja kriminaalmenetlusseadusega ning väärteomenetluse liikide ja lahendite kohaldamise tingimustest. Teises peatükis analüüsitakse Lääne Piirivalvepiirkonnas aastatel 2002-2007 läbi viidud menetlust väärteonormide, valitud menetlusliikide ja lahendite lõikes. Kolmandas peatükis antakse hinnang saadud tulemustele ning tuuakse välja kitsaskohad, mille kohta autor esitab oma ettepaneku olukorra parandamiseks.

1. VÄÄRTEOMENETLUS

1.1 Väärteo mõiste ja allikad

01.09.2002.a jõustunud Karistusseadustiku (edaspidi KarS) §-s 3 sätestatakse süüteo mõiste ja süütegude liigid. KarS § 3 lg 1 kohaselt on süütegu Karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud karistatav tegu ning lg 2 kohaselt on süütegude liikideks kuriteod ja väärteod. KarS § 3 lg 3 kohaselt on kuriteo eest ette nähtud karistusena rahaline karistus või vangistus, juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine. Väärteo formaalse määratluse sätestab KarS § 3 lg 4 - väärtegu on käesolevas seadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest. Seega on võimalik väärtegu ja kuritegu eristada läbi karistuse.

Väärtegude materiaalõiguse peamiseks allikateks on Karistusseadustik ja karistusseadused (eriseadused).¹ Karistusseadustikus on sätestatud kõik kuriteod ning üksikud väärteod (N: KarS § 218 - Varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, § 262 - Avaliku korra rikkumine, § 276 - Võimuesindaja seadusliku korralduse eiramine jt). Karistusseadustikuga seonduvate seaduste muutmise ja täiendamise seadusega² paigutati vastava valdkonna seaduse rikkumist käsitlevad väärteonormid eriseadustesse, moodustades sellega karistusõiguse eriosa.³ See tähendab, et näiteks Kalapüügiseaduse rikkumist käsitlevad sätted leiab Kalapüügiseadusest, Riigipiiri seaduse rikkumise sätted omakorda Riigipiiri seadusest jne.

Väärteomenetluse õiguse peamiseks allikateks on 01.09.2002.a jõustunud Väärteomenetluse seadustik⁴ (edaspidi VTMS), Kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS), Riigikohtu lahendid ja muud allikad.⁵ Kuna väärtegu loetakse oma olemuselt kergemateks avaliku õiguse rikkumisteks võrreldes kuritegudega, on VTMS-ga kehtestatud eraldi kohtuvälise menetluse, kohtumenetluse ja väärteo eest kohaldatud karistuse täitmisele pööramise kord. Kuritegude kohtueelse menetluse, kohtumenetluse ning kriminaalasjas tehtud lahendi täitmisele pööramise kord on sätestatud Kriminaalmenetluse

¹ Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 5.

² RT I 2002, 63, 387.

³ Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 5.

⁴ RT I 2008, 1, 1.

⁵ Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 6.

seadustikus.⁶ VTMS § 2 kohaselt kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, kui VTMS-s ei ole sätestatud teisiti, arvestades väärteomenetluse erisusi. Näiteks võib tuua väärteomenetlusõigusele laienevad KrMS §-s 3 lg 1 sätestatud ruumilise ja ajalise kehtivuse põhimõtted – kriminaalmenetlusõigus kehtib Eesti Vabariigi territooriumil, kui välislepinguga ei ole määratud teisiti. Kuna VTMS-s ei ole otseselt väärteomenetlusõiguse ruumilise ja ajalise kehtivuse põhimõtteid välja toodud, siis tulebki menetlustoimingute läbiviimisel juhinduda KrMS §-st 3 VTMS § 2 alusel. Kriminaalmenetluse analoogiat kohaldatakse väärteomenetluses ka eksperdi ja tõlgi kaasamisele (VTMS § 24), tõendite kogumisele (VTMS § 31) ja menetlustähtaegade ning kohtuvälise menetleja ning kohtu kuludega seonduvale (VTMS § 38).⁷

1.2 Menetluse subjektid

Väärteomenetluse subjektideks on: 1) menetleja; 2) menetlusalune isik ja tema kaitsja.⁸ Väärteomenetluses eristatakse kohtuvälisest menetlust ja kohtumenetlust. Kohtuvälises menetluses osaleb VTMS § 9 kohaselt kohtuvälise menetlejana täidesaatva võimu volitustega asutus, valla- ja linnavalitsus ja eraõiguslik juriidiline isik halduslepingu alusel. Seega on väärteomenetluses kohtuvälise menetleja asutus, kes osaleb menetluses ametnike kaudu. VTMS § 10 lg 2 alusel kinnitab kohtuvälise menetleja ametikohtade loetelu, mida täitev ametnik on pädev osalema väärteomenetluses kohtuvälise menetleja nimel. Kohtuvälise menetleja ametnikule väljastatakse tema pädevust tõendav tunnistus. Kohtumenetluses osaleb menetlejana kohus kohtuniku kaudu.

Menetlusalune ja menetlusaluse isiku kaitsja on kohtuvälises menetlusosalised. Menetlusaluseks isikuks loetakse isikut, kelle suhtes on alustatud väärteomenetlust, menetlusaluseks isikuks võib olla nii füüsiline isik kui ka juriidiline isik. Menetlusaluse juriidilise isiku puhul toimub väärteomenetlus läbi juriidilise isiku esindaja esindusõiguse, juriidilise isiku esindaja osaleb menetluses juriidilise isiku nimel. Menetlusaluse isiku õigused ja kohustused on sätestatud VTMS §-s 19. Menetlusalusel isikul on õigus:

- 1) teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse;

⁶ RT I 2007, 66, 408.

⁷ Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2007. Tallinn: Juura, 3.

⁸ Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 6.

- 2) õigus kaitsja abile seaduses sätestatud korras;
- 3) olla kohtus oma väärteoasja arutamise juures;
- 4) anda ütlusi, esitada tõendeid ja taotlus;
- 5) teada menetlustoimingu eesmärki;
- 6) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste, käigu, menetlustulemuste ning menetlustoimingu protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;
- 7) vaidlustada kohtuvälise menetleja või kohtu menetlustoiming või lahend VTMS-s sätestatud korras.

Menetlusaluse isiku kohustused piirduvad menetleja kutsel ilmumisega, kui kohustuslik ilmumine on kutses märgitud ja menetleja seaduslike korralduste täitmisega. Õiguste ja kohustuste tutvustamine menetlusalusele isikule on soovituslik enne iga menetlustoimingu algust.

VTMS § 20 lg 1 kohaselt võib menetlusaluse isiku kaitsjaks olla Eesti Advokatuuri liige või menetleja loal muu isik, kes on omandanud akrediteeritud õppekava alusel magistrikraadi õigusteaduses või kes on läbinud enne ülikooliseaduse 2003. aasta 10.märtsil jõustunud muudatusi kehtinud korra kohaselt vähemalt akadeemilise kõrghariduse I astme õigusteaduses akrediteeritud nelja-aastase nominaalkestusega õppekava alusel või enne Eesti Vabariigi haridusseaduse jõustumist kehtinud korra kohaselt vähemalt akadeemilise kõrghariduse I astme õigusteaduses viieaastase nominaalkestusega õppekava alusel. Menetlusalusel isikul on õigus kaitsjaga ühendust võtta alates esimese menetlustoimingu tegemisest, õigus laieneb kogu menetluse vältel. Kaitsja mitteilmumine ei peata menetlustoimingu tegemist. Riigi õigusabi väärteomenetluses otsustab kohus.

1.3 Menetluse alustamine

Väärteomenetlust alustatakse esimese menetlustoiminguga ning juhul, kui esineb väärteomenetluse alustamise ajend ja alus. Riigikohtu kriminaalkolleegium on 18. aprillil 2005.a Romeo Karu väärteoasjas Liiklusseaduse § 74¹⁹ järgi tehtud kohtuotsuses nr 3-1-1-

19-05⁹ märkinud ajendiks väärteole viitavat teavet, sealhulgas menetleja poolt oma ülesandeid täites saadud väärteole viitavat teavet. Aluseks on omakorda väärteotunnuste sedastamine väärteomenetluse ajendis. Seega alustatakse menetlust siis, kui esineb küllaldaselt andmeid, mis viitavad sellele, et väärtegu on toime pandud. Väärteomenetlust alustatakse ka juhul, kui esinevad väärteotunnused, kuid puuduvad andmed väärteo toimepanija isiku kohta. Riigikohtu kriminaalkolleegium on 10.märtsi 2005.a kohtuotsuses kohtuasjas nr 3-1-1-7-05 Madis Hallingu väärteoasjas Liiklusseaduse § 74²² lg 3 ja § 74¹ järgi leidnud¹⁰, et sellistel juhtudel kuulub väärteomenetluses kohaldamisele KrMS §-s 6 sätestatud menetluse kohustuslikkuse põhimõte, seepärast on kohtuvälisel menetlejal kohustus väärteomenetluses koguda piisavalt teavet võimaliku väärteo ja selle teo toimepannud isiku kohta.¹¹

Kuni 1.09.2002 kehtinud Haldusõigusrikkumiste seadustiku kohaselt esines haldusõiguserikkuja suhtes läbiviidavas menetluses vaid ühte liiki menetlus. Tinglikult võib seda nimetada tavaliseks või täispikaks menetluseks. Karistusõiguse reformi käigus muudeti termin „haldusõiguserikkumine” „väärteoks” ning lisaks täispikale menetlusele loodi alternatiivid, et menetluse kiirust ja efektiivsust tõsta. Väärteomenetluses nimetatakse täispikka menetlusliiki üldmenetluseks, selle alternatiivideks on hoiatamis- ja kiirmenetlus. Hoiatamis- ja kiirmenetlust kohaldatakse eelkõige kohtuvälises menetluses ning juhtudel, nende menetlusliikide kohaldamise tingimused vastavalt VTMS §-le 53 ja 55 on täidetud.

1.4 Hoiatamismenetlus

Hoiatamismenetluse kohaldamist reguleerivad sätted on välja toodud VTMS §-s 53 ning oma olemuselt on menetlusalusele isikule kõige kergemate tagajärgedega menetlusliik. Hoiatamismenetlus kuulub kohaldamisele vähetähtsa väärteo puhul ja seisneb isiku karistamata jätmises ning selle asemel hoiatustrahvi määramises. Vähetähtsa väärteo mõistet ei ole VTMS-s eraldi defineeritud ja seega on tegemist määratlemata õigusmõistega. Vähetähtis saab väärtegu olla seoses muude sarnaste tegudega ning eelkõige sõltuvuses konkreetse teo toimepanemise asjaoludest ja teo toimepanijast.

⁹ 3-1-1-19-05 - RTIII, 17.05.2005, 15, 148.

¹⁰ 3-1-1-7-05 – RTIII, 31.03.2005, 10, 96.

¹¹ Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2007. Tallinn: Juura, 100.

Hoiatamismenetluse kohaldamise üheks eelduseks on väärteo toimepanemisega seotud asjaolude selgus – väärteo kvalifikatsioon on üheselt kindlaks määratud.

Hoiatamismenetluse kohaldamine ehk isiku karistamata jätmine on kohtuvälise menetleja otsustada ja tähendab sisuliselt seda, et kohtuvälise menetleja otsus hoiatamismenetluses ei leia kajastamist Karistusregistris.¹²

Hoiatamismenetluse kohaldamiseks peavad täidetud järgmised tingimused:

- 1) menetlusalusele isikule on selgitatud tema õigused VTMS § 19 järgi, sealhulgas õigust keelduda hoiatamismenetlusest ja on selgitatud hoiatamismenetluse korda;
- 2) menetlusalune isik on andnud kirjaliku nõusoleku hoiatamismenetluse kohaldamiseks;
- 3) menetlusalusele isikule on võimaldatud anda ütlusi teo toimepanemise kohta ja tema ütlused on protokollitud.¹³

Kui menetlusalune isik ei nõustu hoiatamismenetluse kohaldamisega, kohaldatakse tema suhtes kiir- või üldmenetlust. Hoiatamismenetluse kohaldamise erisusena ei ole menetlusalusel isikul kaebeõigust (VTMS § 114 lg 2). Hoiatamismenetluses koostab kohtuvälise menetleja menetlusaluse isiku ülekuulamise protokoll ja hoiatamisotsuse. VTMS § 53 lg 1 sätestab hoiatustrahvi suurused, milleks on: 1) füüsilisele isikule 25-200 krooni; 2) juriidilisele isikule 200-1000 krooni. Hoiatustrahvi kohaldamise kohta koostab kohtuvälise menetleja hoiatamisotsuse kahes eksemplaris. Hoiatustrahvi on menetlusalusel isikul aega tasuda 7 päeva alates otsuse kättesaamisest.

Vastavalt VTMS § 53 lg 2 võib kohtuvälise menetleja hoiatustrahvi jätta kohaldamata ja piirduda isiku suhtes suulise hoiatamisega, kui ta leiab, et isiku hoiatamine teda trahvimata on piisav. Suulise hoiatuse puhul hoiatamisotsust ei koostata.

¹² Samas, 88.

¹³ Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 17.

1.5 Kiirmenetlus

Kiirmenetluse kohaldamist reguleerib VTMS § 55. Kiirmenetlust kohaldatakse kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged. Võrreldes hoiatamismenetlusega ei ole väärteo vähetähtsus kiirmenetluses määrav asjaolu, eesmärgiks on väärteo menetlemise kiire läbiviimine.¹⁴

Kiirmenetluse kohaldamiseks peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- 1) menetlusalusele isikule on selgitatud tema õigused ja kohustused;
- 2) selgitatud, et kiirmenetluses ei koostata väärteoprotokoll;
- 3) menetlusalune isik on andnud kirjaliku nõusoleku kiirmenetluse kohaldamiseks;
- 4) menetlusalusele isikule on võimaldatud anda ütlusi teo toimepanemise kohta ja tema ütlused on protokollitud.

Kiirmenetlust ei või kohaldada, kui:

- 1) menetlusalune isik ei nõustu kiirmenetluse kohaldamisega;
- 2) menetlusalune isik on 14-18-aastane või psüühikahäirega;
- 3) on vaja otsustada konfiskeerimine või aresti kohaldamine;
- 4) on vaja otsustada lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmine.

Kiirmenetluse otsus on menetlusalusele isikule karistus ning see kuulub kajastamisele Karistusregistris. Kiirmenetluse kohaldamisel koostab kohtuväline menetleja menetlusaluse isiku ülekuulamise protokoll ja kiirmenetluse otsuse. Vastavalt VTMS § 55 lg 2 on kiirmenetluse otsusega kohaldatav rahatrahvi määr piiratud: 1) füüsilisele isikule kuni 100 trahviühikut; 2) juriidilisele isikule kuni 20 000 krooni, seega ei või kiirmenetluses kohaldada väärteonormis toodud maksimummäär. KarS § 47 lg 1 kohaselt võib kohus või kohtuväline menetleja väärteo eest kohaldada rahatrahvi 3 kuni 300 trahviühikut. Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on 60 krooni. Märkida tuleb siinkohal, et rahatrahvi trahviühikutes ei kohaldata juriidilistele isikutele. Vastavalt KarS § 47 lg 2 võib menetleja määrata juriidilisele isikule rahatrahvi 500 kuni 500 000 krooni.

¹⁴ Samas, 19.

Kiirmenetluse otsus koostatakse kahes eksemplaris ning otsuse täitmiseks või otsuse peale kaebuse esitamiseks on aega 15 päeva alates otsuse kättesaamise päevast. Kuigi sõnastus „alates otsuse kättesaamise päevast” lubab arvata, et kaebetähtaeg algab samal päeval, kui otsus on menetlusalusele isikule kätte antud, on Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 9. detsembri 2003. a kohtuotsuses kohtuasjas nr 3-1-2-2-03 AS Viru Kaevanduse väärteoasi Maapõueseaduse § 83 lg 2 p 1 järgi¹⁵ tähelepanu juhtinud, et menetlustähtaja arvutamisele väärteomenetluses laienevad KrMS sätted ning seetõttu ei arvata tähtaja hulka tundi ega päeva, millest loetakse tähtaja algust. Seega algab menetlusalusele isikule 15-päevane kaebetähtaeg alates otsuse kättesaamise päevale järgnevast päevast, sama põhimõtte laieneb ka hoiatamis- ja üldmenetluse tähtaegade arvutamisele.

1.6 Üldmenetlus

Üldmenetlus väärteomenetluse liigina on võrreldav kuni 01.09.2002.a kehtinud Haldusõiguserikkumiste seadustiku kohaselt menetlusaluse isiku suhtes täispika menetluse läbiviimisega. Üldmenetlust kohaldatakse juhul, kui väärteo asjaolud ei ole koheselt selged, vaja on otsustada konfiskeerimine, aresti kohaldamine või sõiduki juhtimisõiguse äravõtmine. Samuti alustatakse üldmenetlust juhul, kui menetlusalune isik on 14-18-aastane või psüühikahäirega. Üldmenetluse korras menetletavad väärteoasjad on reeglina pikemaajalised ja ei piirdu, nagu hoiatamis- või kiirmenetluses, kiire asjaajamisega.

Vastavalt VTMS § 68 koostatakse üldmenetluses väärteoprotokoll (võrdlusena hoiatamis- ja kiirmenetluses ainult otsus), mis oma sisult võtab kokku menetluse käigus saadud andmed ja asjaolud toimepandud väärteo ja menetlusaluse isiku kohta. Väärteoprotokolli koopia antakse menetlusalusele isikule või tema kaitsjale allkirja vastu ning 15 päeva jooksul on menetlusosalistel õigus esitada väärteoprotokolli sisu kohta vastulause. Üldmenetluses teeb kohtuvälise menetleja otsuse rahatrahvi määramise kohta, mis on menetlusosalistele kättesaadav 30 päeva jooksul alates väärteoprotokolli koopia kätteandmisest. Väärteoprotokolli märgib kohtuvälise menetleja, millal on väärteoasjas tehtud lahend menetlusalusele isikule kättesaadav. Kohtuvälise menetleja lahend ehk otsus ei või olla koostatud enne 15 päeva möödumist väärteoprotokolli kätteandmisest va juhul,

¹⁵ 3-1-2-2-03 – RTIII, 06.01.2004, 1, 3.

kui menetlusalune isik on seda taotlenud. Otsuse kättesaadavuse päevast alates on menetlusalusel isikul aega 15 päeva jooksul kas otsus täies ulatuses täita või esitada kaebus otsuse peale maakohtule.

1.7 Menetluse lõpetamine. Aegumine

Väärteomenetluse lõpetamisel juhindutakse VTMS § 29 sätestatud väärteomenetlust välistavatest asjaoludest. Enne väärteomenetluse alustamist ja väärteomenetluse igas etapis peab menetleja analüüsima, kas ei esine mõnda väärteomenetlust välistavat asjaolu. Kas või ühe asjaolu esinemisel menetlust ei alustata ning alustatud menetlus tuleb lõpetada.¹⁶ VTMS § 30 annab menetlejale õiguse menetlust lõpetada otstarbekuse kaalutlustel või kui menetlusalune isik on väärteoga tekitatud kahju vabatahtlikult hüvitanud. Järgides menetluse kohustuslikkuse põhimõtet, on otstarbekuse kaalutlustel võimalik lõpetada ainult alustatud menetlust ja ainult siis, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged. Otstarbekuse kaalutlusel menetlust alustamata jätta ei või. Väärteomenetluse lõpetamise kohta koostab kohtuväline menetleja põhistatud määruse, millest peab nähtuma, millistele tõendatud asjaoludele tugineb järeldus menetluse lõpetamise aluste olemas olukohta.¹⁷

Väärteo ja väärteoasjas tehtud otsuse täitmise aegumise tähtajad on sätestatud KarS §-s 81 ja 82. Vastavalt KarS § 81 lg 3 on väärtegu aegunud, kui selle toimepanemisest kuni selle kohta tehtud otsuse jõustumiseni on möödunud 2 aastat. Aegumisest saab enamjaolt rääkida alustatud väärteoasjade puhul, kus menetluse käigus ei ole tuvastatud väärteo toimepanija isik. Vastavalt KarS § 81 lg 7 p 1 süüteo aegumine peatub, kui kahtlustatava, süüdistatava või menetlusaluse isiku kõrvalehoidumisel kohtueelsest menetlusest, kohtuvälisest menetlusest või kohtust kuni isiku kinnipidamiseni või tema ilmumiseni menetleja juurde. Seega peatub väärteomenetluses väärteo aegumine, kui on tuvastatud menetlusaluse isiku kõrvalehoidumine kohtuvälisest menetlusest või kohtust. KarS § 81 lg 8 alusel ei uuene aegumine, kui kuriteo toimepanemisest on möödunud viieteist aastat või väärteo toimepanemisest on möödunud kolm aastat.

¹⁶ Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2007. Tallinn: Juura, 40.

¹⁷ Samas, 126-127.

KarS § 82 lg 1 p 3 kohaselt aegub väärteo kohta tehtud otsuse täitmine, kui otsuse jõustumisest on möödunud 18 kuud. Selle tähtaja möödumisel ei pöörata enam menetlusaluse isiku suhtes kohaldatud kohtuvälise menetleja lahendit täitmisele. Vastavalt KarS § 82 lg 2 peatub otsuse täitmise aegumine ajaks, mil isik hoidub kõrvale talle kohaldatud karistuse kandmisest või tasumisest (p 1) või ajaks, mil isikule kohaldatud karistuse täitmisele pööramine on edasi lükatud või karistuse täitmise tähtaega on pikendatud (p 2).

1.8 Piirivalve kohtuvälise menetlejana

Täidesaatva riigivõimu volitustega asutusena on Piirivalveamet VTMS § 9 p 1 kohaselt kohtuvälise menetleja. Kuna kohtuvälise menetleja osaleb menetluses oma ametnike kaudu, siis on Piirivalveameti peadirektori käskkirjaga kinnitatud nende ametikohtade loetelu, mida täitev ametnik on pädev väärteomenetluses osalema Piirivalveameti nimel. Peadirektori käskkirja alusel kinnitatakse piirivalvepiirkondades (Lääne, Põhja, Kirde, Kagu) piirkonnaülevaate käskkirjaga kohtuvälise menetleja ametnike loetelu nimeliselt. Peadirektori ja piirkonnaülevaate käskkirju uuendatakse vastavalt vajadusele (struktuurimuudatused, ametikohtade muudatused, personali liikumine).

Hetkel kehtib Piirivalveameti peadirektori 24. mai 2007 käskkiri nr 119 „Väärteomenetluses osalevate ametikohtade loetelu. Väärteomenetlust koordineeriva isiku määramine” ja 04. jaanuari 2008 käskkiri nr 2 „Väärteomenetluses osalevate ametikohtade loetelu täiendamine”. Lääne Piirivalvepiirkonnas kehtib piirkonnaülevaate 24. jaanuari 2008 käskkiri nr 4 „Väärteomenetluses osalevate isikute loetelu kinnitamine” ja 15. veebruari 2008 käskkiri nr 6 „Piirkonnaülevaate 24.01.2008 käskkirja nr 4 „Väärteomenetluses osalevate isikute loetelu kinnitamine” täiendamine”.

Piirivalveametile kui kohtuvälisele menetlejale on antud pädevus menetleda peamiselt väärteonorme, mis on sätestatud eriseadustega. Erandiks on VTMS §-s 52 välja toodud KarS-s sätestatud väärtegude menetlusalluvus, mille kohaselt on Piirivalveameti menetluspädevuses järgmised väärteonormid: 1) KarS § 276 - Võimuesindaja seadusliku korra eiramine – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut või arest; 2) KarS § 277 lg 1 –

Ametniku vormiriietuse ja ametitunnistuse ebaseaduslik kasutamine – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest.

Piirivalveameti menetluspädevusse kuuluvad väärteonormid on kehtestatud kümnes erinevas eriseaduses, milleks on:

- 1) Riigipiiri seadus¹ (edaspidi RiPS)¹⁸;
- 2) Välismaalaste seadus¹ (edasipidi VMS)¹⁹;
- 3) Euroopa Liidu kodaniku seadus¹ (edaspidi ELKS)²⁰;
- 4) Kalapüügiseadus (edaspidi KPS)²¹;
- 5) Meresõiduohutuse seadus¹ (edaspidi MSOS)²²;
- 6) Autoveoseadus (edaspidi AutoVS)²³;
- 7) Ühistranspordiseadus (edaspidi ÜhisTS)²⁴;
- 8) Turismiseadus (edaspidi TurS)²⁵;
- 9) Alkoholiseadus (edaspidi AS)²⁶;
- 10) Majandusvööndi seadus (edaspidi MVS)²⁷.

Eriseadustes olevad väärteonormid on koos kohaldatavate karistuste ehk sanktsioonidega välja toodud käesoleva lõputöö lisas 1. Enamjaolt on menetluspädevuses olevate väärteonormide sanktsioonideks rahatrahv (füüsilisele isikule kuni 300 trahviühikut, juriidilisele isikule kuni 100 000 krooni), aresti kohaldamist näeb ette üheksa väärteonormi - VMS § 16⁶, MSOS §-d 89, 93 lg 2 ja 94, ÜhisTS § 54⁵ lg 1, AS §-d 53 lg 1, 54 lg 1, 55 lg 1 ja 70. Väärteo toimepanemise vahendi ja väärteo toimepanemise vahetuks esemeks olnud objekti suhtes saab konfiskeerimist kohaldada KPS § 23¹, AS §-de 53, 54 ja 55 järgi kvalifitseeritud väärtegudes.

Väärteomenetluses kohaldatavatest menetlusliikidest ei ole hoiatamismenetluses kohaldatavad lahendid (suuline hoiatus ja hoiatustrahv) käsitletavad menetlusaluse isiku

¹⁸ RT I 2008, 13, 88.

¹⁹ RT I 2007, 62, 394.

²⁰ RT I 2006, 26, 191.

²¹ RT I 2007, 57, 377

²² RT I 2006, 21, 162.

²³ RT I 2006, 21, 162.

²⁴ RT I 2007, 15, 76.

²⁵ RT I 2006, 26, 191.

²⁶ RT I 2007, 22, 114.

²⁷ RT I 2002, 63, 387.

karistamisena, kuid seda on nii kiir- kui ka üldmenetluses kohaldatavad rahatrahvi määramise otsused. Kohtuvälise menetleja otsustuspädevuses on menetlusaluse isiku suhtes kohaldatavaks põhikaristuseks ainult rahatrahv. Et hinnata Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteonorme, mille lahendiks on menetlusaluse isiku karistamine rahatrahviga, tuleb süveneda karistuse formaalsesse ja sisulisse määratlusse.

Karistust võib määratleda mitmeti, oluline on eristada formaal-õiguslikku ja sisulist külge. Formaalselt on karistus süüdimõistmisele järgnev õigusjärelm, mis on karistusseaduses sellisena ära toodud. Sisuliselt on karistus süüdimõistetule süüteo eest kohaldatav kadu ja kitsendus ehk minetus (repressioon ehk kättemaks), millega riik kahjustab isiku põhiseaduslikku seisundit ning väljendab avaliku väärtusotsustusena sotsiaaleetilist hukkamõistu ja sunnib isikut oma teo eest vastutama (paneab talle kohustuse taluda oma teoga kaasnevaid tagajärgi ehk sanktsioone). Karistus on riigi karmim ja teravaim vahend võitluses ebaõigusega, sest lisaks repressioonile ehk minetusele väljendab karistus ka ühiskonna sotsiaaleetilist hukkamõistu, koormab süüdimõistetut lisaks ainelisele ja füüsilisele kahjustamisele ka moraalselt.²⁸

Karistuse mõistega seondub otseselt karistuse liigi ja määra mõiste, sest nii saab karistust kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt määratleda. Karistusliik iseloomustab konkreetset sanktsiooni kvalitatiivselt, mis tähendab tema sisulist piiritlemist teisest analoogilisest.²⁹ Seega võib väärteomenetluses põhikaristus seisneda rahatrahvis ja arestis. Karistuse määr iseloomustab sanktsiooni normi kvantitatiivselt. Nii liik kui määr on ülekantavad ja vastastikku asendatavad, väärteomenetluses saab kohus KarS § 72 alusel süüdlasele rahatrahvi mittetasumise eest asendada rahatrahvi arestiga, kus rahatrahvi kümnele trahviühikule vastab üks päev aresti.

Karistusõiguse eriosa on üles ehitatud õigushüvedele, mis on erinevalt väärtustatud. Karistuse sidumine eriosa koosseisuga tähendabki koosseisuga kaitstud õigushüve hindamist – mida karmim on õigushüve kahjustava teo eest ettenähtud karistus, seda kõrgemaks peab karistusõigus ja seeläbi kogu ühiskond vastava õigushüve väärtust.³⁰

²⁸ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. 2007. Tallinn: Juura, 74.

²⁹ Samas, 82.

³⁰ Samas, 83.

Materiaalseid ehk varalist laadi karistusi iseloomustab nende otsene suunatus süüdlase varaliselt hinnatavate väärtuste, seega omandi ja vara vastu. Termin rahaline osutab karistuse vahetu objekti moodustavale rahale, olgu siis tegemist sularaha või hoiuarvega. Varalised karistused kujutavad endast ajutist tarbimispiirangut – nad on suunatud süüdlase varaliste vahendite piiramisele ning selle kaudu aktuaalse ehk igapäevase tegevusvabaduse piiramisele.³¹

³¹ Samas, 86.

2. VÄÄRTEOMENETLUS LÄÄNE PIIRIVALVEPIIRKONNAS

VTMS § 82 kohaselt on kohtuväline menetleja kohustatud pidama väärteoasjade registreerimise kohta registrit, kuhu märgitakse:

- 1) väärteoasja registreerimise number;
- 2) kande kuupäev;
- 3) menetlusaluse isiku ees- ja perekonnanimi või juriidilise isiku nimetus;
- 4) asja menetleva kohtuvälise menetleja ametniku ees- ja perekonnanimi ning ametikoht;
- 5) väärteotoimiku edastamise kuupäev, kui väärteotoimik on saadetud asja arutamiseks maakohtule;
- 6) kohtuvälise menetleja lahend ning selle number ja kuupäev.

Kuna Piirivalveametil kohtuvälise menetlejana ei ole ühtset väärteoregistrit, on piirivalvepiirkondades sisse viidud eraldi väärteoregistrid. Lääne Piirivalvepiirkonna väärteoregistri pidamist alustati 2002.a septembrikuust, kui hakkas kehtima VTMS. Väärteoregistrit peetakse Lääne Piirivalvepiirkonnas elektrooniliselt ning sisestatud andmed on taasesitataval kujul. Tuleb märkida, et eraldi väärteoregistrite pidamine piirkondades ei ole kõige parem lahendus, kuna teeb praktiliselt võimatuks informatsiooni vahetuse. Ühe näitena võib välja tuua hoiatamismenetluse kohaldamise. Kuna kohtuvälise menetleja lahendid hoiatamismenetluses ei kuulu kajastamisele Karistusregistris, siis jääb ainsaks võimaluseks kontrollida võimalike hoiatamismenetluse lahendeid lokaalse väärteoregistri kaudu.

Aastatel 2002-2007 Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud väärteomenetluse andmete valimiks on Lääne Piirivalvepiirkonna väärteoregistrist pärinevad andmed. Kuna lõputöö lähteülesandeks on uurida eelpool nimetatud ajavahemikul menetletud väärteonormide, kohaldatud menetlusliikide ja kohtuvälise menetleja või kohtu lahendeid, on ülesande täitmiseks valitud järgmised andmed:

- 1) alustatud väärteoasjade arv;
- 2) valitud menetlusliik;
- 3) väärteo kvalifikatsioon;

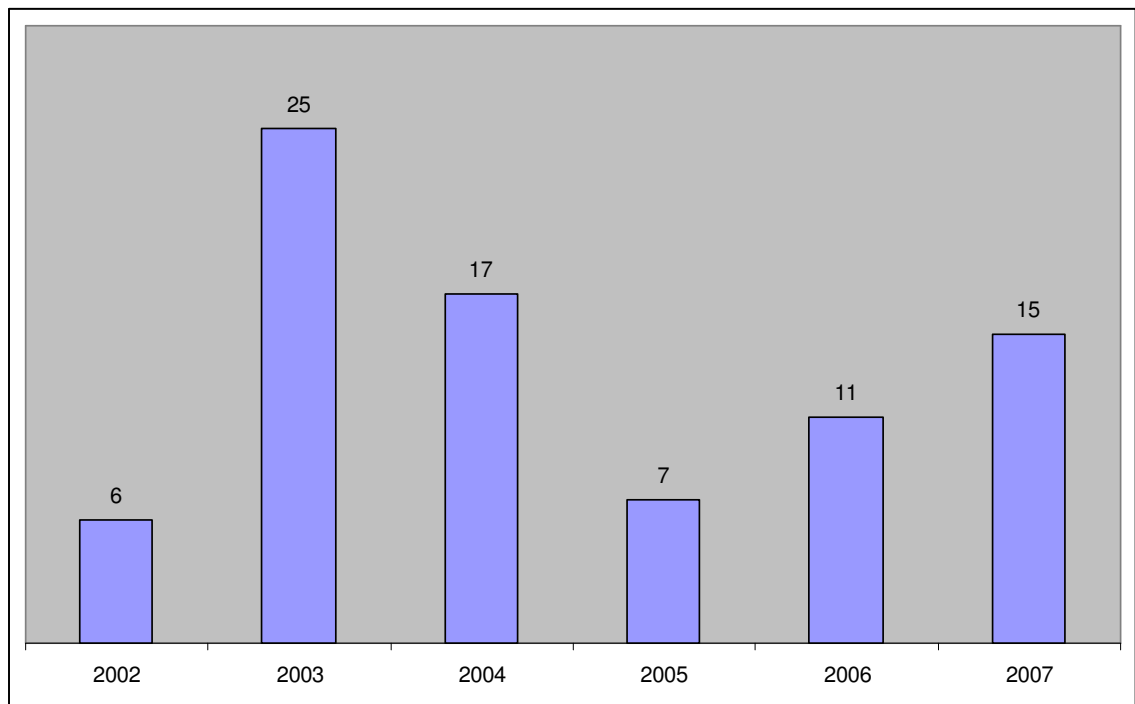
4) kohtuvälise menetleja või kohtu lahend.

Peatükis esitatakse kõigepealt väärteoasjade arv aastate lõikes kokku. Seejärel leiavad kajastamist menetlusliigid väärteonormide lõikes, tuues samaaegselt välja kohtuvälise menetleja või kohtu lahendid. Saadud tulemusi esitatakse nii sõnaliselt kui ka graafiliselt. Graafilise kuvandi saamiseks kasutatakse MS Excel tabelitöötluse programmi, mis võimaldab esitada andmeid joonistena ja seeläbi annab parema ülevaate valimi olemusest.

Töö kolmandas peatükis esitatakse analüüsi tulemused, mis iseloomustavad Lääne Piirivalvepiirkonnas läbiviidud väärteomenetlust aastatel 2002-2007 ning hinnatakse seaduseandja poolt ette nähtud karistumäärade rakendamist Lääne Piirivalvepiirkonna näitel. Peatükis toodud võrdlused esitatakse nii sõnaliselt kui ka graafiliselt.

2.1 Väärteoasjad aastatel 2002-2007

Aastatel 2002 - 2007 on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud kokku 81 väärteoasja.³²

Joonis 1. Väärteoasjade arv aastatel 2002-2007.

³² Vt joonis 1.

Kõige vähem menetleti väärteoasju Lääne Piirivalvepiirkonnas aastatel 2002 ja 2005, vastavalt 6 ja 7 väärteoasja. Ülejäänud aastatel ületab väärteoasjade arv arvu 10 piiri, 2003. aastal koguni 20 piiri. Vähest väärteoasjade arvu 2002. ja 2005. aastal võib põhjendada muudatustega seadusandluses ja ühiskonnas. Kuna VTMS hakkas kehtima alates 01.09.2002, siis alustatud 6 väärteoasja iseloomustavad vaid 2002.a nelja järelejäänud kuud. 2005.a väärteoasjade vähesust mõjutas kindlasti Eesti Vabariigi liitumine Euroopa Liiduga 1.mail 2004. Seoses sellega lihtsustus Euroopa Liidu liikmesriikide kodanike piirikontroll, täiendavat kontrolli piiriületusel rakendati vaid rikkumise kahtluse olemasolu korral ja võib arvata, et esialgse kahtluse puudumisel jäi avastamata nii mõnigi väärtegu.

Kasutades arvutuskäiku väärtegude arv jagatuna aastatega (81:6), on ühe aasta keskmiseks väärtegude arvuks 13,5, ümardatuna 14. Seega on kõige ligilähedasem keskmisele arvule aastatel 2004 (-3), 2006 (+3) ja 2007 (+1) menetletud väärtegude arv. Keskmise arvu ületab aastal 2003 menetletud väärteoasjade arv (+11).

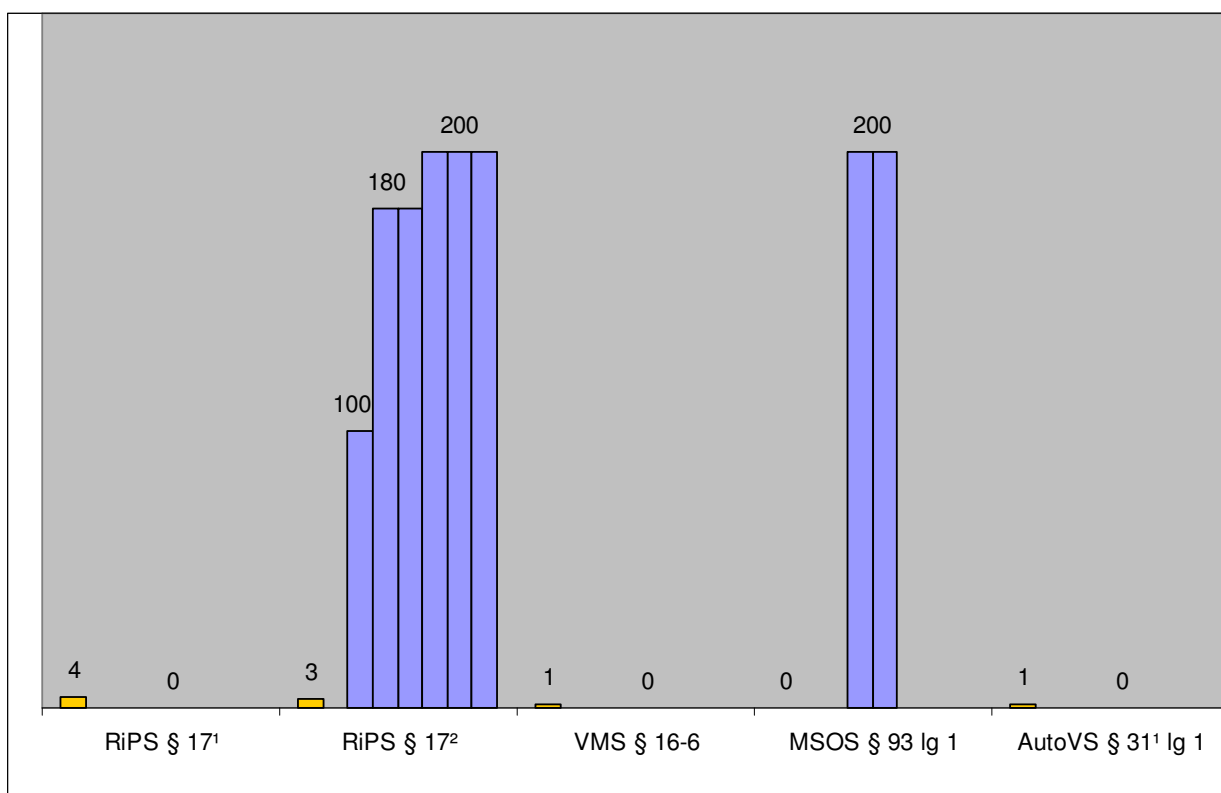
Piirivalve menetluspädevuses olevatest väärteonormidest on Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud seitset erinevat väärteonormi:

- 1) RiPS § 17¹ - Piirirežiimi rikkumine – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
- 2) RiPS § 17² - Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseaduslik ületamine – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
- 3) VMS § 16⁶ - Välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest;
- 4) AutoVS § 31¹ lg 1 - Tasulise autoveo korraldamine tegevusloa või sõidukikaardita – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
- 5) MSOS § 93 lg 1 - Mere- ja siseveetranspordivahendite registreerimise, arvestuse ja kasutamise nõuete rikkumine – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;
- 6) MSOS § 94²⁴ - Väikelaeva juhtimine ilma juhtimisõigusega – karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut;
- 7) KarS 276 - Võimuesindaja seadusliku korra eiramine – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut või arest.

Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteoasjades on menetlusaluseks isikuks olnud alati füüsiline isik, juriidiliste isikute suhtes väärteomenetlust alustatud ei ole.

2.2 Kohtuvälise menetleja lahendid hoiatamismenetluses

Hoiatamismenetluse kohaldamine omab väärtetonormi rikkumise ja menetlusaluse isiku poolt toimepandud teo suhtes eelkõige preventiivset eesmärki ja nimetatud menetlusliigi kohaldamine ei ole menetlusaluse isiku suhtes karistus. See tähendab, et kohtuvälise menetleja on hinnanud toimepandud väärteo vähetähtsaks ja piirdub menetlusaluse isiku hoiatamisega, milleks saab olla hoiustrahv või suuline hoiatus. VTMS § 53 lg 1 p 1 kohaselt võib kohtuvälise menetleja määrata hoiustrahvi füüsilisele isikule 25 kuni 200 krooni. VTMS § 53 lg 2 sätestatu lubab kohtuvälisel menetlejal jätta hoiustrahv määramata ja piirduda menetlusaluse isiku suulise hoiatamisega. Alltoodud joonisel on välja toodud Lääne Piirivalvepiirkonnas kohaldatud hoiatamismenetluse lahendid väärtetonormides.³³

Joonis 2. Lahendid hoiatamismenetluses aastatel 2002 – 2007.

Vasakpoolsed tulbad väärtetonormide lõikes iseloomustavad suulise hoiatuse kohaldamist, parempoolsed tulbad iseloomustavad arvuliselt väärtegu arvu ja näitavad hoiustrahvide

³³ Vt joonis 2.

kohaldamisel määratud trahvi suurus kroonides. Hoiatamismenetlust on kohaldatud kokku 17 korral, sellest suulist hoiatust üheksal korral, hoiatustrahvi on määratud kaheksal korral. Hoiatustrahvide suurus jääb vahemikku 100-200 krooni. Hoiatamismenetluse kohaldamine moodustab Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteoasjade kogumis (81 väärteoasja) 21 %.

Väärteonormide lõikes on hoiatamismenetlust on kohaldatud kõige enam RiPS § 17² järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul (9 juhtumit), RiPS § 17¹ järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul neljal korral, MSOS § 93 lg 1 järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise järgi kahel korral , ühel korral VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul ja AutoVS § 31¹ lg 1 järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul.

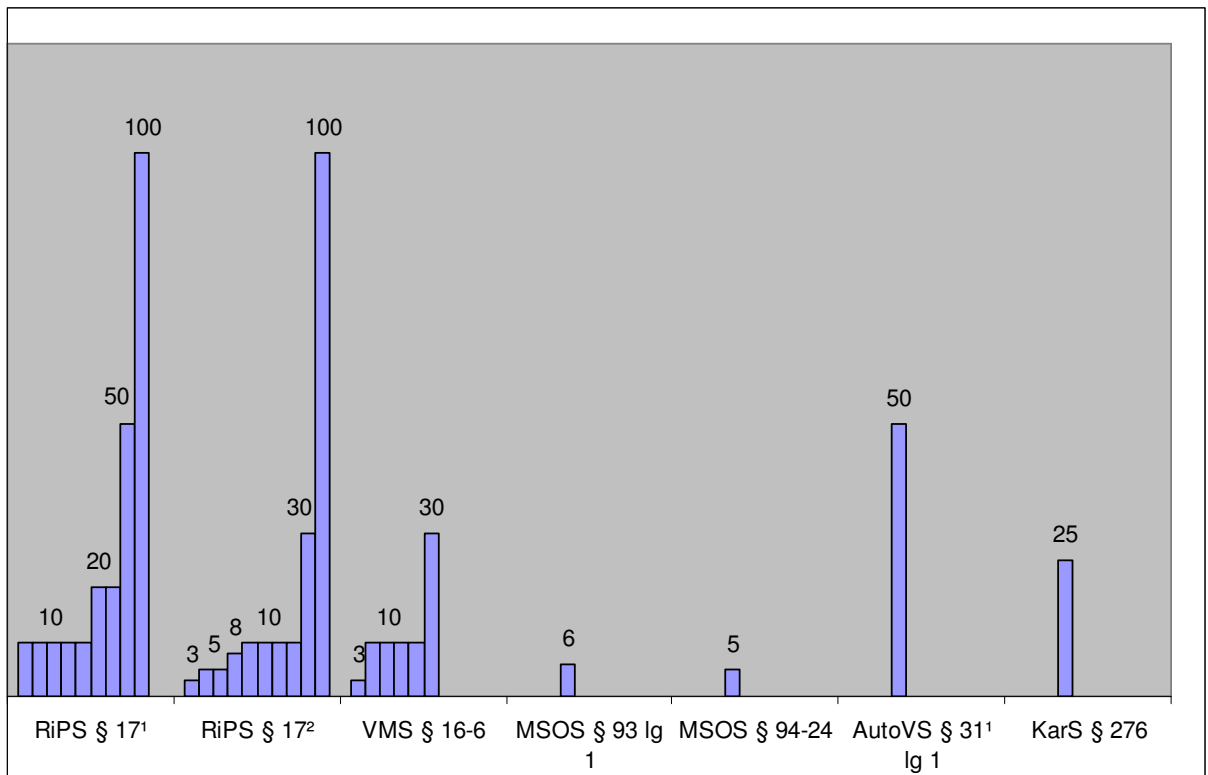
2.3 Kohtuvälise menetleja lahendid kiirmenetluses

Kiirmenetluse kohaldamine on oma olemuselt menetlusaluse isiku karistamine väärteonormi rikkumise eest ning vastavalt VTMS § 55 lg 2 p 1 saab füüsilisele isikule karistuseks olla vaid rahatrahv kuni 100 trahviühikut. Vastavalt Karistusregistri seaduse³⁴ § 4 lg 1 p 2 kantakse Karistusregistrisse kohtuvälise menetleja ja kohtu jõustunud otsus karistuse määramise või mõistmise kohta, välja arvatud kohtuvälise menetleja otsus hoiatamismenetluses. Sama seaduse § 25 lg 1 p 1 kohaselt kustutatakse isiku karistusandmed registrist ja kantakse üle arhiivi, kui väärteo eest mõistetud või määratud rahatrahvi või aresti täitmisest on möödunud üks aasta. Seega on menetlusaluse isiku suhtes määratud karistus (rahatrahv) kehtiv üks aasta, tingimusel, et karistus on täidetud (rahatrahv on õigeaegselt makstud).

Lääne Piirivalvepiirkonnas on kiirmenetluse otsusena karistust kohaldatud kokku kohaldatud 29 juhul, mis moodustab menetletud väärteoasjade kogumist 36%. Kohtuvälise menetleja poolt määratud rahatrahvi summad jäävad vahemikku 3-100 trahviühikut. Järgneval joonisel näidatud kohtuvälise menetleja lahendid kiirmenetluses väärteonormide

³⁴ RT I 2007, 45, 320.

lõikes, tulpade arv iseloomustab juhtumite arvu ning tulpadel on näidatud määratud rahatrahvi suurused trahviühikutes.³⁵

Joonis 3. Lahendid kiirmenetluses aastatel 2002-2007.

Kõige enam on karistusi määratud RiPS § 17¹ järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul (9 juhtumit). RiPS § 17² järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise eest on kiirmenetlust kohaldatud kaheksal korral, VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise eest kuuel korral, ühel korral MSOS § 93 lg 1, MSOS § 94²⁴, AutoVS § 31¹ lg 1 ja KarS § 276 järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise eest.

Lääne Piirivalvepiirkonnas kiirmenetluse korras määratud rahatrahvide summasid iseloomustab üsna ebahütlane tase ja seda samaliigiliste ja – laadsete väärteonormide rikkumiste korral. Näiteks võib siin tuua nii RiPS § 17¹, RiPS § 17² ja VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritud väärteonormide rikkumiste puhul määratud karistused, mille vahemikud on kümnekordsed (10-100; 3-100; 3-30 trahviühikut). Kuigi kohtuväline menetleja ei ole karistuste määramisel ületanud seaduses sätestatud piire (piiritletud karistusraamid: KarS 47 lg 1 – kohus või kohtuväline menetleja võib väärteo eest kohaldada rahatrahvi 3 kuni

³⁵ Vt joonis 3.

300 trahviühikut, VTMS § 55 lg 2 p 1 – kiirmenetluse otsuses võib määrata füüsilisele isikule kuni 100 trahviühiku suuruse rahatrahvi), tuleb siinkohal tõdeda fakti, et kiirmenetluse, kui menetluse ja karistuse määramise liigi, kohaldamisel ei ole ühtlast praktikat välja kujunenud. Seda just põhjusel, et varalise karistuse määramisel on oht, et määratud rahatrahv jääb süüdlase isiku poolt õigeaegselt ja täies ulatuses tasumata. Varalist laadi karistustesse on programmeeritud - küll erandina – ka nende tasumata jätmine ning need probleemid kuuluvad lahendamisele teisel tasandil, nimelt karistuse täitmise staadiumis KarS § 70 - 72 alustel.³⁶ Hinnates Lääne Piirivalvepiirkonnas kohaldatud varalisi karistusi ehk rahatrahve, siis tuleb tunnistada, et KarS § 72 lg 2 sätestatud, kus rahatrahvi kümnele trahviühikutele vastab üks päev aresti, on keeruline kohaldada. Kuus varalist karistust kiirmenetluses on määratud trahviühikute summades, mis arvuga 10 ei jagu. Autor leiab, et kuigi kohtuväline menetleja on karistuste määramisel jäänud ette antud karistusraamidesse, ei ole arvestatud võimalikku rahatrahvi tasumata jätmist ning karistuse ümberarvutamine kohtu poolt on komplitseeritud.

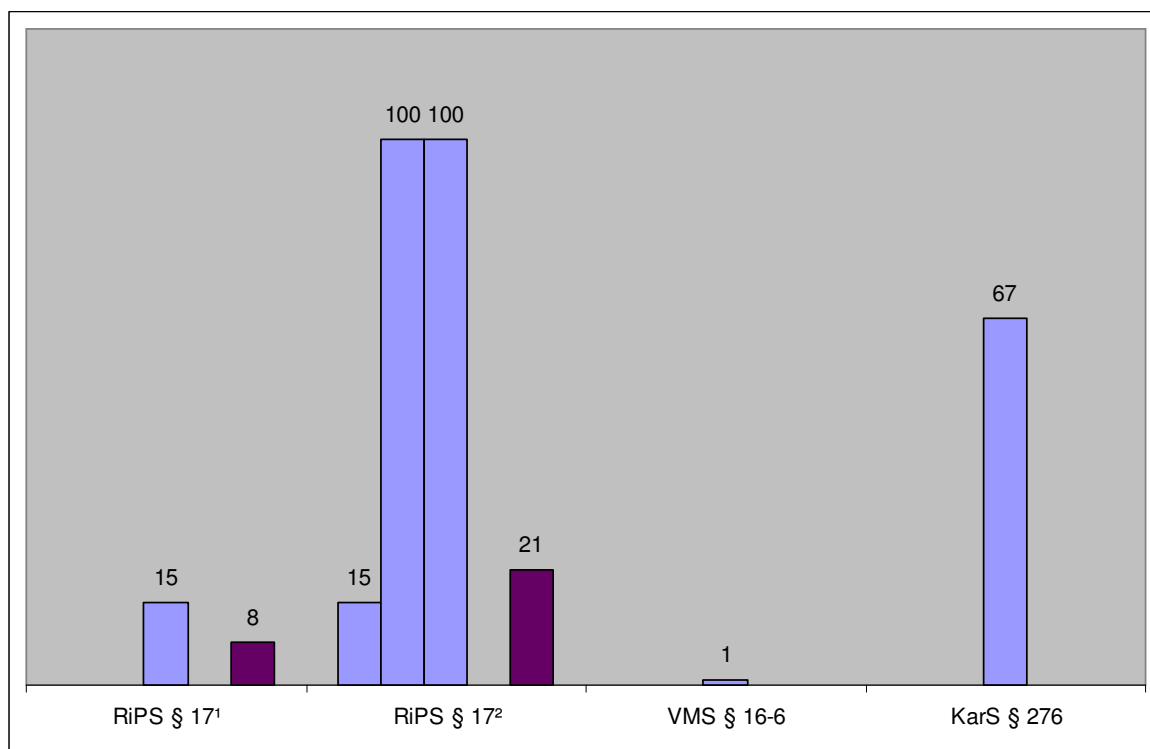
2.4 Kohtuvälise menetleja lahendid üldmenetluses

Sarnaselt kiirmenetluse otsusele on kohtuvälise menetleja poolt üldmenetluses rahatrahvi otsus karistuse määramine ning otsuse andmed kuuluvad Karistusregistrisse kandmisele. Vastavalt VTMS § 73 lg 1 saab üldmenetluses olla kohtuvälise menetleja lahendiks rahatrahvi otsus ja lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise, riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse või riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse äravõtmise määramise kohta, lg 2 kohaselt väärteomenetluse lõpetamise määrus VTMS § 29 või 30 sätestatud alustel. Siinkohal tuleb märkida, et Piirivalveameti menetluspädevuses ei ole lisakaristuste kohaldamist ette nähtud.

Kohtuvälise menetleja lahendeid üldmenetluses on kohaldatud kokku 34 korral, mis moodustab Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteoasjade kogumis 42%. Rahatrahvi otsuseid on kõige rohkem koostatud RiPS § 17² järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul (3 juhtumit), ühel korral on rahatrahvi otsust üldmenetluses koostatud RiPS § 17¹ ja KarS 276 järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise puhul, ühel korral

³⁶ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. 2007. Tallinn: Juura, 87.

on väärteoasi edastatud arutamiseks kohtusse (VMS § 16⁶), kus menetlusalusele isikule on mõistetud karistuseks 15 ööpäeva aresti. 29 juhul on väärteomenetlus RiPS § 17¹ ja RiPS § 17² tunnustel küll alustatud, kuid väärteomenetlus on lõpetatud VTMS § 29 sätete alusel seoses aegumisega.³⁷

Joonis 4. Lahendid üldmenetluses aastatel 2002-2007.

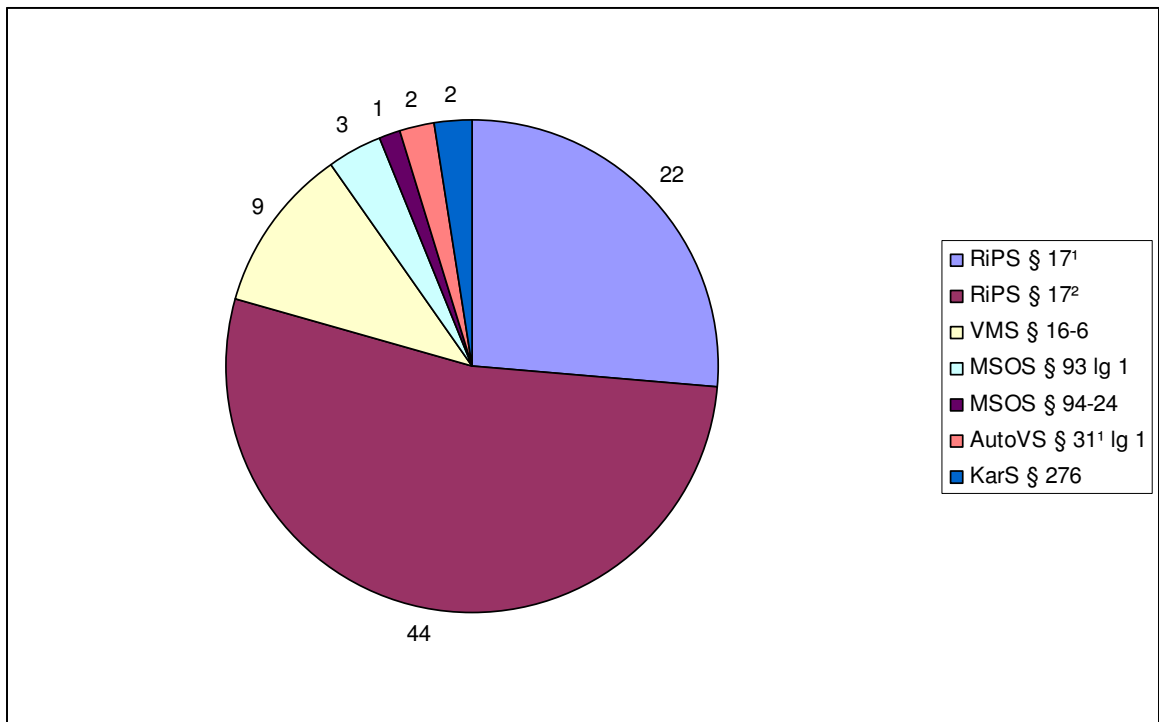
Ülaltoodud joonisel on toodud välja Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteoasjad väärteonormide löikes, vasakpoolsed tulbad iseloomustavad rahatrahvi määramise otsuseid arvuliselt ja määratud rahatrahve trahviühikutes, parempoolsed tulbad juhtumite arvu, kus menetlus on lõpetatud. Sarnaselt kiirmenetluse lahendite analüüsis välja toodud määratud rahatrahvi võimaliku ümberarvutamisele arestipäevadeks, on ka siin vajalik märkida, et rahatrahve trahviühikutes 15, 15 ja 67 on keerulisem arestiks ümber arvutada Kars § 72 toodud sätete alusel.

³⁷ Vt joonis 4.

3. TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Analüüsidest Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud väärteomenetlust menetletud väärteonormide, kohaldatud menetlusliikide ja lahendite omavahelises võrdluses, võib tulemuseks lugeda järgmist.

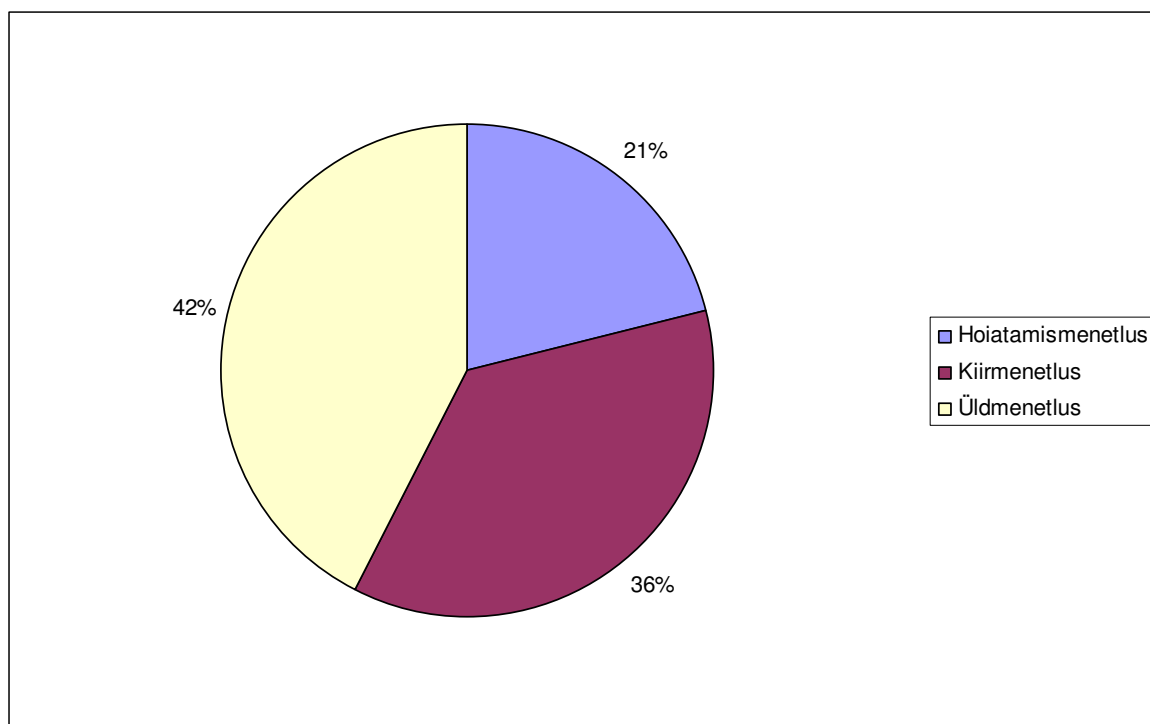
Lääne Piirivalvepiirkonnas on aastatel 2002-2007 läbi viidud kokku 81 väärteoasja menetlust seitsmes erinevas väärteonormis. Kõige rohkem on rikkumisi avastatud ja rikkumiste suhtes väärteomenetlus alustatud RiPS § 17² järgi kvalifitseeritava väärteo tunnustel, so Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseaduslik ületamine.³⁸

Joonis 5. Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteonormid.

³⁸ Vt joonis 5.

Väärteonormide rikkumiste menetlemisel on kohtuväline menetleja kohaldanud kõiki kolme väärteomenetluse liike – hoiatamismenetlust, kiirmenetlust ja üldmenetlust. Kõige rohkem on kohaldatud üldmenetlust - 42%. Üldmenetluses on kohtuvälistest lahenditest valdav osa väärteomenetluse lõpetamise määrusel (29 juhtumit) võrreldes rahatrahvi määramise otsusega (5 juhtumit). Alltoodud joonisel on toodud kohaldatud menetlusliigid protsentuaalselt Lääne Piirivalvepiirkonnas menetletud väärteoasjade koguarvust.³⁹

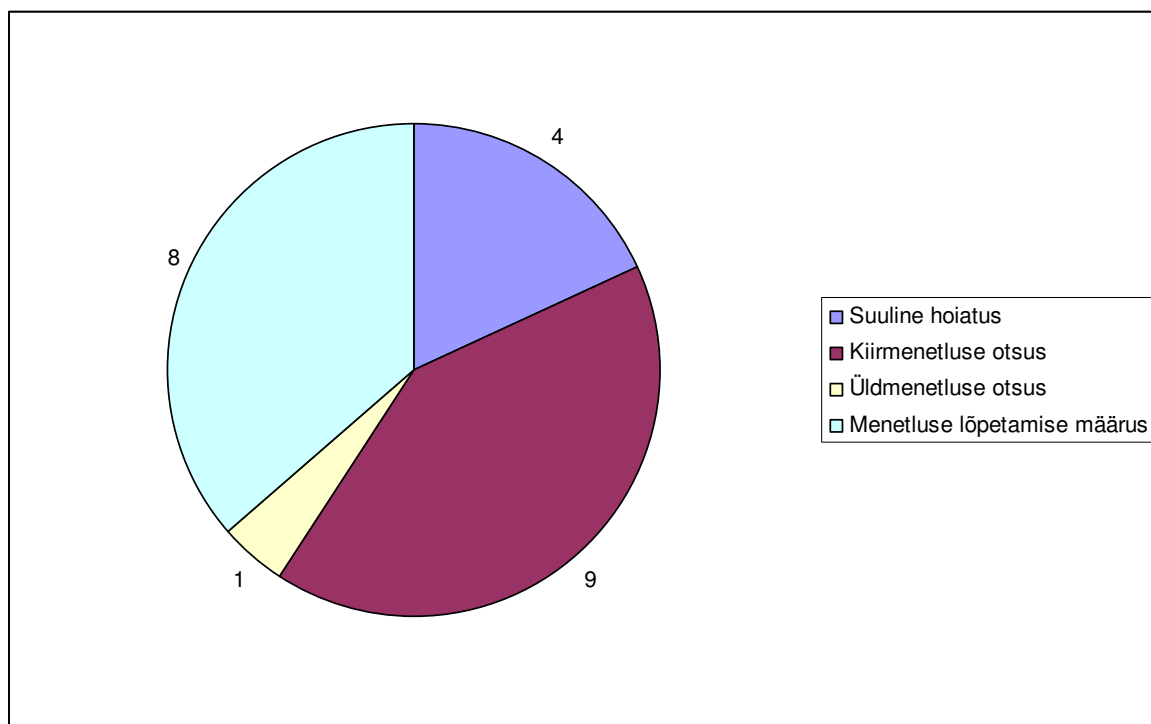

Joonis 6. Kohaldatud menetlusliigid aastatel 2002-2007.

Järgnevalt võib tõlgendada Lääne Piirivalvepiirkonnas kohtuvälise menetleja lahendite analüüsi käigus saadud tulemusi. Siinkohal on autori poolt tehtud teatud valik jooniste esitamise osas, kuna mõned menetletud väärteonormid on esindatud vaid 1-3 korda ja selliste tulemite alusel ei ole otstarbekas jooniselisi üldistusi teha. Küll aga on seda võimalik teha RiPS § 17¹, RiPS § 17² ja VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritud väärteonormide lahendite lõikes. Järgnevalt joonisel on välja toodud kõigepealt RiPS § 17¹ lahendid, kus kohtuvälise menetleja lahenditeks on olnud kiirmenetluse otsused, seejärel on väärteomenetluse lõpetamise määrus üldmenetluses.

³⁹ Vt joonis 6.

Suulist hoiatust on kohaldatud 4 korral, hoiatustrahvi nimetatud väärteonormi rikkumise puhul kohaldatud ei ole. Seega on nimetatud väärteonormi levinumaks kohtuvälise menetleja lahendiks kiirmenetluse otsus, so menetlusaluse isiku suhtes karistuse kohaldamine.⁴⁰

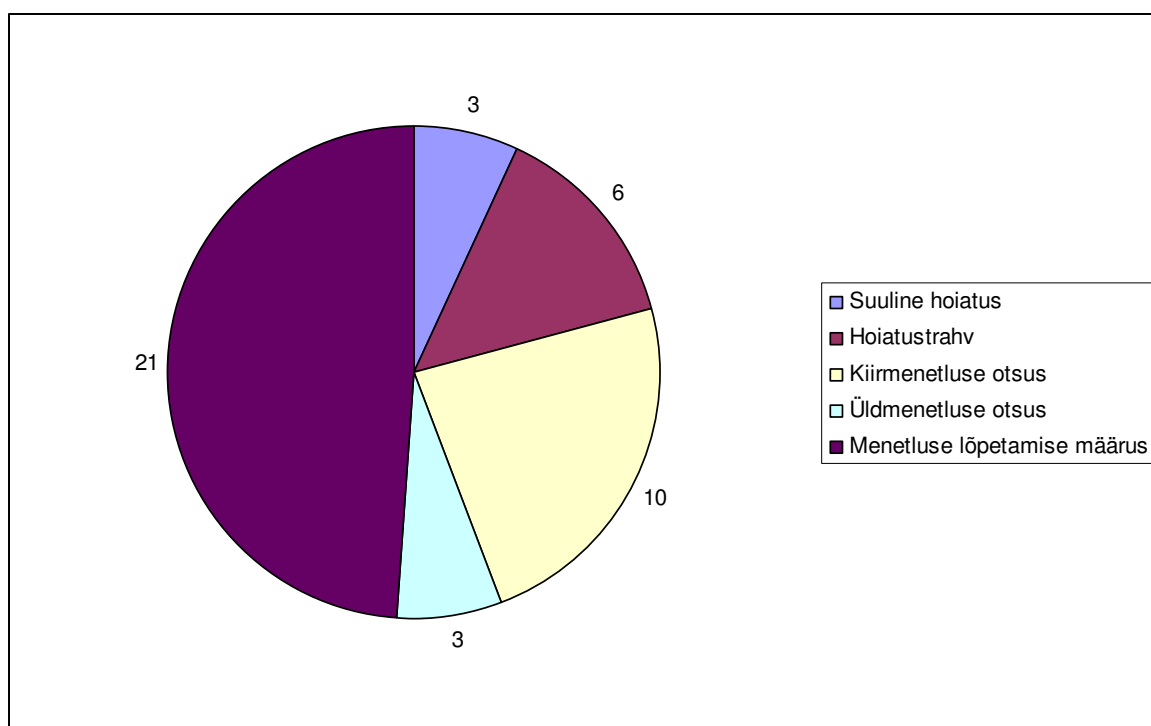
Joonis 7. Kohtuvälise menetleja lahendid RiPS § 17¹.

Karistusena määratud nimetatud väärteonormi rikkumise keskmine rahatrahv 25 trahviühikut, mis moodustab kiirmenetluses lubatud maksimummäärast (100 trahviühikut) 1/4, sanktsiooni maksimummäärast 1/8. Arvestades nimetatud väärteonormi sanktsiooni, milleks on rahatrahv kuni 200 trahviühikut, on seaduseandja pidanud nimetatud väärteo sanktsiooniga kaitstavat õigushüve piisavalt väärtuslikuks. Väljakujunenud olukord Lääne Piirivalvepiirkonnas peegeldab autori hinnangul fakti, et RiPS § 17¹ järgi kvalifitseeritava väärteo eest määratavad karistused on jäänud tuntavalt alla keskmise, mis sisuliselt tähendab seda, et õigushüve rikkumisse suhtutakse leebelt ning menetlusalust isikut ei karistata üldse või siis keskmiselt kuni 25 trahviühiku suuruse rahatrahviga. Tundub, et siinkohal on kohtuvälise menetleja ametnikel raskusi konkreetse karistusnormi mõistmisel ja hindamisel.

⁴⁰ Vt joonis 7.

Hinnates RiPS § 17² järgi kvalifitseeritavat väärteonormi ja selle lahendeid Lääne Piirivalvepiirkonnas, võib öelda, et valdava enamuse juhtudel ei ole menetlusalust isikut suudetud tuvastada ning menetlus on väärteoasjas lõpetatud seoses aegumisega.⁴¹

Menetlusalusele isikule kohaldatud karistustest on kõige enam kohaldatud kiirmenetluse otsust. Määratud rahatrahvide keskmine summa on 30 trahviühikut, mis kiirmenetluse maksimummäärast moodustab 1/3, sanktsiooni maksimummäärast 1/6. Sarnaselt RiPS § 17¹ väljakujunenud karistuse määramise praktikale võib öelda, et sanktsiooni ehk rikutava õigushüve väärtust ei ole autori hinnangul kohtuvälise menetleja ametniku poolt piisava põhjalikkusega hinnatud, mille tulemiks on leebed karistused ja menetlusaluse isiku karistamata jätmise hoiatamismenetluse kohaldamise näol.

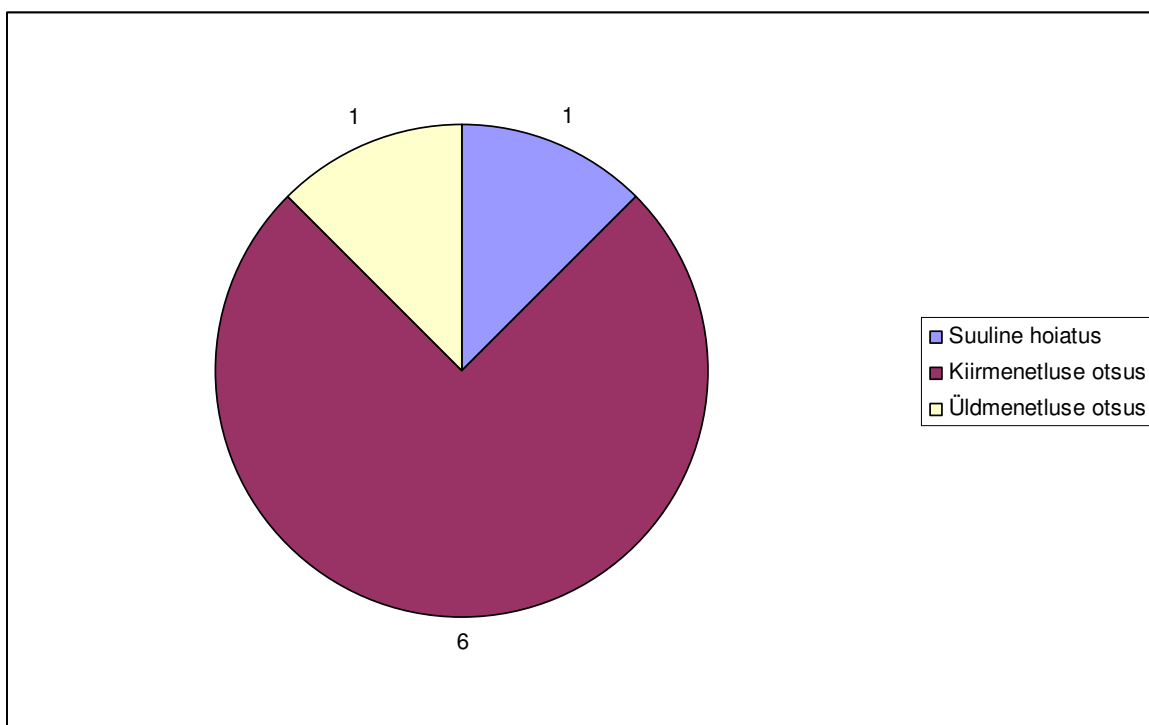

Joonis 8. Kohtuvälise menetleja lahendid RiPS 17².

VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritava väärteonormi rikkumise eest on Lääne Piirivalvepiirkonnas enim kohaldatud kiirmenetluse otsust.⁴²

⁴¹ Vt joonis 8.

⁴² Vt joonis 9 pöördel.

Joonis 9. Lahendid VMS § 16⁶.

Kiirmenetluse otsusena on rahatrahvi keskmiseks summaks kujunenud 12 trahviühikut, mis kiirmenetluse maksimummäärast moodustab 1/8, sanktsiooni maksimummäärast (300 trahviühikut) 1/25. Ilmselgelt on seaduseandja nimetatud väärteonormi rikkumise väärtust hinnanud kõrgelt, arvestades sanktsiooni, milleks on rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest. Samas Lääne Piirivalvepiirkonnas välja kujunenud karistuspraktika seda kõrgelt hinnatud õigushüve väärtust ei toeta.

Tuleb märkida, et vaadeldava väärteonormi rikkunud menetlusaluse isiku suhtes võidakse kohaldada edasiulatuvat jõudu omavat Eestisse sissesõidukeeldu Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeeldu seaduse⁴³ § 29 lg 1 p 7 või 8 alusel, mille kohaselt võidakse välismaalase suhtes sissesõidukeeldu kohaldada, kui välismaalast on karistatud Eestis või välisriigis toime pandud tahtliku kuriteo või muu õigusrikkumise eest ja karistatud ei ole kustunud ega kustutatud või karistusandmed ei ole karistusregistrist kustutatud või kui välismaalane on rikkunud välismaalaste Eestis viibimist või riigipiiri ületamist reguleerivaid õigusakte.

⁴³ RT I 2007, 68, 420.

VMS §-ga 16⁶ seotud olulise karistusnormina tuleb välja tuua ka KarS § 260 järgi kvalifitseeritav kuritegu, so välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine aasta jooksul vähemalt teist korda, mille eest on karistusena kohaldatav rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus. Seega on autori hinnangul on ka nimetatud väärteomenetluse normi sanktsioonide kohaldamisel olnud kohtuvälise menetleja ametnik liialt leebe ning ei ole piisavalt hinnanud karistusnormi väärtust.

MSOS § 93 lg 1 väärteonormi sanktsiooniks on ette nähtud rahatrahv kuni 300 trahviühikut. Lääne Piirivalvepiirkonnas on nimetatud väärteonormi rikkumise eest kohaldatav hoiatamismenetlust kahel korral ning menetlusaluse isiku suhtes karistuse kohaldamist kiirmenetluse korras rahatrahviga 6 trahviühikut, mis omakorda moodustab kiirmenetluse maksimummäärast 1/16, sanktsiooni maksimummäärast koguni 1/50. Ometi on seaduseandja leidnud, et nimetatud rikkumise puhul on tegemist kaaluka õigushübe rikkumisega ja väärteomenetluses füüsilisele isikule maksimummäärade kohaldamist lubava sanktsiooninormiga. Seega on autori arvates ebapiisavalt hinnatud nimetatud väärteonormi olulisust ning menetlusaluse isiku suhtes on võetud liialt leebe seisukoht.

MSOS § 94²⁴ järgi kvalifitseeritava väärteo tunnustel on Lääne Piirivalvepiirkonnas alustatud väärteomenetlust ühel korral ning menetlusalust isikut on karistatud kiirmenetluse korras 5 trahviühikuga. Nimetatud väärteonormi puhul on tegemist sanktsiooniga, mille maksimummäär (50 trahviühiku) jääb alla kiirmenetluses määratava maksimummäärade (100 trahviühikut), Lääne Piirivalvepiirkonnas on kohaldatav varalist karistust, mis moodustab 1/10 vaadeldava väärteonormi sanktsiooni määrast.

AutoVS § 31¹ lg 1 järgi kvalifitseeritava väärteo puhul on tegemist blanketse koosseisunormiga, mille sõnastus piiritleb konkreetselt väärteo sisu, st tasulise autoveo korraldamiseks puudus nõutav tegevusloa või sõidukikaart, mille eest on karistusena ette nähtud kuni 200 trahviühiku suurune rahatrahv. Samas on nimetatud väärteonormi kohaldamine menetlusaluse isiku suhtes edasiulatava jõuga, kuna vastavalt AutoVS §-s 5 on sätestatud tasulise autoveo tegevusloa taotlejale ja selle omanikule esitatavad nõuded. Sama paragrahvi lg 5 kohaselt peab tegevusloa taotleja või selle omanik vastama hea maine nõudele. Tegevusloa taotleja või selle omaniku mainet peetakse heaks, kui tal ei ole seoses varasema majandustegevusega karistust rohkem kui ühe väärteo eest või kuriteo eest maksu, tolli, tarbijakaitse või töö- ja puhkeaja valdkonnas või AutoVS-s ettenähtud

tegevusloa, sõidukikaardi või veoloata veo korraldamise või riikliku registrisse andmete esitamise korra rikkumise eest. Üaltoodud tingimuste olemasolul võib järeldada, et AutoVS § 31¹ lg 1 järgi kvalifitseeritava väärteo puhul ei ole tegemist vähetähtsa väärteoga ning sellisel juhul hoiatamismenetluse kohaldamine ei ole otstarbekas.

Lääne Piirivalvepiirkonnas on nimetatud väärteonormi rikkumise eest kohaldatud ühel juhul ja piirdutud menetlusaluse isiku suhtes suulise hoiatusega, teisel juhul on kiirmenetluse korras kohaldatud menetlusalusele isikule rahatrahv 50 trahviühikut ehk 3000 krooni, mis on kiirmenetluse korras määratava karistusmäärast 1/2 ning sanktsiooni maksimummäärast 1/4. Autor leiab, et selle väärteonormi rikkumise eest kohaldatavad karistused ei ole liialt leebed, kuigi tekib küsitavus, kuidas on kohtuvälise menetleja ametnik saanud lugeda nimetatud väärteo vähetähtsaks, kui väärteonormi sisu moodustab blanketne koosseis.

Ainus väärteonorm, mis autori hinnangul iseloomustab Lääne Piirivalvepiirkonnas kohaldatud karistuste vastavust väärteonormi rikkumise raskusastmele, on KarS § 276 järgi kvalifitseeritud väärtegu. Kiirmenetluse korras on menetlusalusele isikule määratud rahatrahv 25 trahviühikut, üldmenetluses on kohtuvälise menetleja lahendiks olnud rahatrahvi otsus, millega kohaldati 67 trahviühikut. Määratud rahatrahvide keskmiseks summaks on 46 trahviühikut, mis moodustab 1/4 nimetatud väärteonormi maksimummäärast. Võimalik, et üheks väärteonormi rikkumise kaalukuse hindamise aluseks on kohtuvälise menetleja ametnikku üsna lähedalt riivava õigushüve kaitsmine (piirivalveametniku kui võimuesindaja seadusliku korra eiramine) ning karistuse määramisel saab see asjaolu peamiseks põhjuseks.

Saadud tulemusi kogumina hinnates leiab autor, et kuigi Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud väärteomenetlus aastatel 2002-2007 ei anna terviklikku pilti Eesti Piirivalves menetletavatest väärteonormidest, kohaldatavatest menetlusliikidest ja lahenditest (eelkõige rahatrahvid), võib Lääne Piirivalvepiirkonna väärteomenetluse analüüsi tulemustele tuginedes väita, et kohtuvälise menetleja ametnikel tuleb kõige rohkem ette RiPS § 17¹, RiPS § 17² ja VMS § 16⁶ järgi kvalifitseeritavaid väärteonormide rikkumisi. Menetlusliikide kohaldamisel on kohtuvälise menetleja ametnikud valinud menetlusaluse isiku suhtes seisukoha võtmiseks enamjaolt kiirmenetluse ja hoiatamismenetluse,

üldmenetluse lahenditest domineerib väärteomenetluse lõpetamise määrus §-des VTMS 29 sätestatud alustel.

Hinnates Lääne Piirivalvepiirkonna kohtuvälise menetleja ametnike lähenemist erinevate väärteonormide rikkumiste raskusastmetele ja karistuste määradele, leiab autor, et Lääne Piirivalvepiirkonna väärteomenetluse praktika on kaldunud pigem menetlusaluste isikute hoiatamisele ja välja arvatud keskmistele rahatrahvi määradele tuginedes saab väita, et domineerib leebe karistuspoliitika.

Autor leiab, et kohtuvälise menetleja ametnikud ei hinda täie tõsidusega seaduseandja poolt ette antud karistusnorme ja nende sisu. Samas tunnetavad kohtuvälise menetleja ametnikud palju teravamalt neid lähedalt riivavaid õigushüvesid (KarS 276), mis avaldub määratud rahatrahvi suurustes trahviühikutes.

Autor leiab, et väärteomenetluse läbiviimine ei ole pelgalt dokumentide koostamine ja menetlusaluse isiku suhtes seisukoha võtmine, vaid eeldab täidesaatva riigivõimu volitustega asutuse ametnikelt oskust hinnata väärteonormide raskusastet ja kaitstava õigushüve ühiskondlikku ja sotsiaaleetilist väärtust, mille alusel kujundada oma otsus konkreetse väärteo ja menetlusaluse isiku suhtes.

Loomulikult on kohtuvälise lahendi kasuks otsustamine subjektiivne otsus ja tugineb kohtuvälise menetleja ametniku siseveendumusele. Selleks, et kohtuvälise menetleja ametnik süveneks karistusnormi ja määrade väärtusesse enne oma otsuse kujundamist, on mõistlik eraldi koolitusena käsitleda väärteonormide sisu hindamist ja karistuse määramise aluseid, mille eesmärgiks on väärteonormide raskusastmete hindamise ja karistuse määramise asjaolude parem mõistmine ja määratlemine. Iga Piirivalveameti menetluspädevuses olevat väärteonormi sisu, ühiskonnaohtlikkust ja võimalikke tagajärgi on võimalik hinnata siseveendumuse kohaselt, kuid kohtuvälise menetleja ametnik peab ka mõistma, miks on seaduseandja konkreetset väärteonormi rikkumist pidanud olulisemaks kui teisi.

KOKKUVÕTE

Käesolevas lõputöös keskenduti Lääne Piirivalvepiirkonnas aastatel 2002-2007 läbi viidud väärteomenetlusele selles osas, mis puudutab menetletud väärteonorme, kohaldatud menetlusliike ja lahendeid. Töös läbi viidud uurimuse alustena kasutati Väärteomenetluse ja Kriminaalmenetluse seadustikku, Karistusseadustikku ja Piirivalveameti kui kohtuvälise menetleja menetluspädevuses olevaid väärteonorme eriseadustes. Teostatud analüüsi lähteandmed pärinesid Lääne Piirivalvepiirkonna väärteomenetluse registrist.

Töö tulemusena jõuti seisukohale, et aastatel 2002-2007 Lääne Piirivalvepiirkonnas läbi viidud väärteomenetlusel on põhirõhk Riigipiiri seaduses ja Välismaalaste seaduses sätestatud väärteonormide rikkumiste menetlemisel. Kogumis tervikuna on Lääne Piirivalvepiirkonnas valitud menetlusliigiks üldmenetlus, millest enamuse moodustab kohtuvälise menetleja lahendina väärteomenetluse lõpetamise määrus VTMS § 29 sätete alusel. Menetlusaluse isiku suhtes kohaldatud väärteomenetluse liigina on kõige rohkem on Lääne Piirivalvepiirkonnas kasutatud kiirmenetlust, seega on kõige enam valitud kohtuvälise menetleja lahendiks rahatrahv. Hinnates lahendite sisu, leidis autor, et Lääne Piirivalvepiirkonnas on võrreldes karistusnormide raskusastmete ja määradega välja kujunenud üsna leebe karistuspraktika. Autori hinnangul ei ole kohtuvälise menetleja ametnikud süvenenud konkreetse väärteonormi rikkumise ühiskondlikku väärtusesse ning sellel põhjusel on menetlusaluste isikute suhtes vastu võetud leebed otsused.

Olukorra muutmiseks on töös välja toodud ettepanek, mille kohaselt tuleb kohtuvälise menetleja ametnikele eraldi koolituse käigus selgitada väärteomenetluse nõu abstraktset poolt, mis ei ole otseselt seotud dokumentide vormistamisega, vaid kohtuvälise menetleja ametniku otsustuse aluste väljakujunemisega ja seaduseandja poolt ette antud karistuse määrade parema hindamisega.

Töö kokkuvõtteks võib öelda, et hetkel väljakujunenud olukord menetlusliikide kohaldamisel ja karistuste määramisel on siiski autori arvates leebe ja annab eelkõige ühiskonnale ja ka menetlusalusele isikule ebaselge signaali, kuivõrd oluliseks tema poolt toimepandud väärtegu hinnatakse ja seejärel karistus määratakse.

VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE

The current thesis is written by Estonian Internal Defence Academy's Border Guard College student Merle Tomson and the headline of the current thesis is: „Misdemeanour matter procedures in Lääne Border Guard Region”.

The thesis is written in Estonian language and contain 43 pages of printed text, including 21 sources – 3 books, 15 laws and 3 court decisions and 9 schemes. Main sources of law are Penal Code, Code of Misdemeanour Procedure and Code of Criminal Procedure, also is main other source statistic data from Lääne Border Guard Region register of misdemeanour matters.

Explorative objects of this thesis are misdeed norms tried a case in Lääne Border Guard Region in years from 2002 to 2007, decisions of bodies conducting extra-judicial proceedings in caution procedure, expedited procedure and general procedure. Objective of this thesis is to explore which misdeed norms are tried a case in Lääne Border Guard Region in years from 2002 to 2007, which type of procedures are applied by bodies conducting extra-judicial proceedings and what are the decisions. Decisions concerning imposition of fines are analyzed and compared to extent according to law.

Conclusions of the thesis are that in Lääne Border Guard Region officials of body conducting extra-judicial proceedings have applied most general procedure. In decisions of bodies conducting extra-judicial proceedings is predominating decisions in expedited procedure. Based on analyze and comparing decisions concerning imposition of fines to extent according to law author of this thesis concludes that penalties imposed by bodies conducting extra-judicial proceedings are lenity. Suggestion to improve situation includes training officials of the body conducting extra-judicial proceedings to understand and cognize meaning of misdeed norm sanctions.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Alkoholiseadus. 19. 12.2001. – RT I 2002, 3, 7, RT I 2007, 22, 114.
2. Autoveoseadus. 07.06.2000. – RT I 2000, 54, 346, RT I 2006, 21, 162.
3. Eerik, M., Ploom, T. 2002. Väärteomenetlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
4. Euroopa Liidu kodaniku seadus¹. 17.05.2006. – RT I 2006, 26, 191.
5. Kalapüügiseadus. 27.09.2005. – RT I 1995, 80, 1384, RT I 2007, 57, 377.
6. Karistusregistri seadus. 19.11.1997.- RT I 1997, 87, 1467 – RT I 2007, 45, 320.
7. Karistusseadustikuga seonduvate seaduste muutmise ja täiendamise seadus. 19.06.2002.- RT I 2002, 63, 387.
8. Kriminaalmenetluse seadustik. 12.02.2003.- RT I 2003, 27,166, RT I 2007, 66, 408.
9. Majandusvööndi seadus. 28.01.1993. – RT I 1993, 7, 105, RT I 2002, 63, 387.
10. Meresõiduohutuse seadus¹. 12.12.2001. – RT I 2002, 1, 1, RT I 2006, 21, 162.
11. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-19-05. RTIII, 17.05.2005, 15, 148.
12. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-7-05. RTIII, 31.03.2005, 10, 96.
13. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-2-2-03. RTIII, 06.01.2004, 1, 3.
14. Riigipiiri seadus¹. 30.06.1994. - RT I 1994, 54, 902, RT I 2008, 13, 88.
15. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. 2007. Tallinn: Juura.
16. Turismiseadus. 15.11.2000. – RT I 2000, 95, 607, RT I 2006, 26, 191.
17. Välismaalaste seadus¹. 08.07.1993. - RT I 1993, 44, 637, RT I 2007, 62, 394.
18. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus¹. - RT I 1998, 98/99, 1575, RT I 2007, 68, 420.
19. Väärteomenetluse seadustik. 22.05.2002. – RT I 2002, 110, 654, RT I 2008, 1,1.
20. Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2007. Tallinn: Juura.
21. Ühistranspordiseadus. 26.01.2000. – RT I 2000, 10, 58, RT I 2007, 15, 76.

LISAD

LISA 1. Piirivalveameti menetluspädevusse kuuluvad väärteonormid eriseadustes

1) **Riigipiiri seadus¹**

§ 17¹ Piirirežiimi rikkumine

– karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;

§ 17² Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseaduslik ületamine

– karistuseks rahatrahv 200 trahviühikut;

§ 17³ Reisijate andmete edastamata jätmine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 100 000 krooni.

2) **Välismaalaste seadus¹**

§ 16⁶ Välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine

– karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest;

§ 16⁷ Välismaalase transiitsooni, riigipiirile või ajutisele kontrolljoonele toimetamine

– karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni

3) **Euroopa Liidu kodaniku seadus¹**

§ 55 Euroopa Liidu kodaniku perekonnaliikme seadusliku aluseta Eestis viibimine ja elamine

- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut.

4) **Kalapüügiseadus**

§ 23¹ Kala püügi, pardal hoidmise, müügi, ostu, käitlemise või elektripüügivahendiga seotud nõuete rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni;

lg 3- kohtuväline menetleja või kohus võib kohaldada väärteo toimepanemise vahendi ning väärteo vahetuks objektiks olnud eseme konfiskeerimist.

§ 23² Kalalaeva kasutamisega loata või kalalaevatunnistuseteta kalapüük

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2- karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 23³ Satelliitjälginissüsteemi kaudu edastatavate andmete esitamise korra rikkumine või vaatleja või inspektori töö takistamine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2- karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 23⁴ Kalapüügiga seonduvate andmete esitamise korra rikkumine ning ümberlaadimise, mitut laeva hõlmava püügitegevuse või lossimise nõuete rikkumine

lg1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 23⁵ Veetaimede kogumise nõuete rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

5) Meresõiduohutuse seadus¹

§ 88 Veesõiduki juhtimine joobeseisundis

- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut.

§ 89 Isiku kõrvalehoidumine joobeseisundit tuvastavast läbivaatusest

- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest.

§ 93 Mere- ja siseveetranspordivahendite registreerimise, arvestuse ja kasutamise nõuete rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 (kui väärteoga on tekitatud varaline kahju või oht inimeste tervisele või keskkonnale)

– karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest.

§ 94 Territoriaalvetes ning piiriveekogul sõitmise ja viibimise nõuete rikkumine

- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut või arest.

§ 94⁴ Laevadokumentideta ja aegunud laevadokumentidega laevaga meresõit või sisevetel sõit

- karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut.

§ 94¹¹ Laevatunnistusse märgitud sõidupiirkonna piiri ületamine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 94²⁴ Väikelaeva juhtimine ilma juhtimisõigusega

- karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut.

§ 94²⁵ Laeva turvalisuse nõuete rikkumine

lg 1- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2- karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

6) Autoveoseadus

§ 31¹ Tasulise autoveo korraldamine tegevusloa või sõidukikaardita

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 31² Oma kulul autoveo korraldamine tegevusloa või sõidukikaardita

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut;

lg 2- karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 31³ Sõidukikaardi või veoloe esitamata jätmine

- karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut.

7) Ühistranspordiseadus

§ 54¹ Sõitjate bussiliiniveo, bussijuhuveo, taksoveo ja pagasiveo üldeeskirja rikkumine ühissõidukis

- karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut.

§ 54² Bussi-, trammi-, trollibussi-, takso- ja pagasiveo nõuete rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;

lg 3 - karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut;

lg 4 - karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni;

lg 5 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 54⁵ Tasulise sõitjateveo korraldamine seaduses ettenähtud dokumentideta

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 krooni või arest;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 54⁶ Tasuline sõitjatevedu seaduses ettenähtud dokumentideta

- karistuseks rahatrahv kuni 150 trahviühikut.

§ 54⁷ Sõit sõiduõigust tõendava dokumendita ja taksosõidutasu maksmisest keeldumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 10 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut;

lg 3 – karistuseks rahatrahv kuni 50 trahviühikut.

§ 54¹⁰ Vanema hoolsuskohustuse täitmata jätmise, kui see tõi kaasa lapse sõidu ühissõidukis sõiduõigust tõendava dokumendita
- karistuseks rahatrahv kuni 10 trahviühikut.

8) **Turismiseadus**

§ 31³ Majutusteenuse kasutaja registreerimise kohustuse ja külastajakaardi säilitamise nõude rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

9) **Alkoholiseadus**

§ 53 Alkoholi käitlemise korra rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühiku või arest;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni;

lg 3 – kohtuväline menetleja või kohus konfiskeerib väärteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud eseme.

§ 54 Käitlemiseks mittelubatud alkoholi omandamine, hoidmine ja edasitoimetamine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut või arest;

lg 2- kohtuväline menetleja või kohus konfiskeerib väärteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud eseme.

§ 55 Puskariaparaadi valmistamine, hoidmine, edasitoimetamine, omandamine ja edasiandmine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut või arest;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni;

lg 3 – kohtuväline menetleja või kohus konfiskeerib väärteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud eseme.

§ 56 Järelevalveasutuse ettepanekul alkoholiregistri volitatud töötlejale tootenäidise või esitamisele kuuluvate andmete esitamata jätmise

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 150 trahviühikut;

lg 2 – karistatakse rahatrahviga kuni 25 000 krooni.

§ 58 Saatedokumendi puudumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.

§ 59 Saatedokumendi kontrollimomendil esitamata jätmise

- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 20 000 krooni.
- § 60 Saatedokumendi koostamata jätmine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni.
- § 61 Sularahata arveldamise nõude järgimata jätmine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.
- § 62 Alkohoolse joogi jaemüügil tehingu fikseerimata jätmine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni.
- § 63 Teabe avaldamata jätmine alkohoolse joogi müügihinna kohta
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 20 000 krooni.
- § 64 Alkoholi hoidmine või ladustamine kioskis või tänava- või turukaubanduse müügikohas
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni.
- § 65 Alkohoolse joogi jaemüügil kehtivate piirangute ja keeldude rikkumine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.
- § 66 Alkohoolse joogi kohaleveoteenuse osutamisel kehtivate nõuete rikkumine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni.
- § 67 Alkohoolse joogi käitlemisel vanusepiirangu rikkumine
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.
- § 68 Alkohoolse joogi müümine joobnud olekus isikule
- lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 200 trahviühikut;
lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 30 000 krooni.
- § 69 Alkohoolse joogi ostmine alaealisele või joobnud olekus isikule
- karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut.
- § 70 Alkohoolse joogi tarbimise eest avalikus kohas või avalikku kohta joobnud olekus ilmumine

- karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut või arest.

§ 71 Alkohoolse joogi tarbimine alaealise poolt

- karistuseks rahatrahv kuni 10 trahviühikut.

§ 72 Alkohoolse joogi ostmine alaealise poolt

- karistuseks rahatrahv kuni 20 trahviühikut.

10) Majandusvööndi seadus

§16¹ Majandusvööndi kaitsenõuete rikkumine

lg 1 – karistuseks rahatrahv kuni 300 trahviühikut;

lg 2 – karistuseks rahatrahv kuni 50 000 krooni.